

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Přípravenost začínajících učitelů pro prevenci a řešení školního šikanování

Readiness of beginning teachers for prevention and solution of school
bullying

Bc. Jana Fáčková

Vedoucí práce: PhDr. Michal Zvírotsky, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: Učitelství pedagogiky pro střední školy a vyšší odborné školy

Odevzdáním této diplomové práce na téma potvrzuji, že Přípravenost začínajících učitelů pro prevenci a řešení školního šikanování jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 22. 3. 2024

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce PhDr. Michalu Zvírotskému, Ph.D., za jeho cenné rady, připomínky, trpělivost a čas, který mi věnoval. Dále bych chtěla poděkovat začínajícím učitelům a učitelkám, kteří mi poskytli hodnotné informace a věnovali mi svůj drahocenný čas při vytváření kvalitativního výzkumu.

ABSTRAKT

Diplomová práce je zaměřena na teoretickou připravenost začínajících pedagogů v otázce prevence a řešení školní šikany.

Teoretická část je zaměřena na vysvětlení některých pojmů týkajících se školní šikany, popisuje roli učitele a začínajícího učitele. V této části zmiňuji důležitou roli metodika prevence na školách, možné kroky při prevenci šikany a postupy při řešení šikany, ať už se jedná o šikanu žáků nebo učitelů.

Praktická část analyzuje dvě základní školy ve Středočeském kraji. Školy jsou rozdílné v počtu žáků, ve styl výuky i v personálním obsazení. Dotazníkového šetření se zúčastnilo pouze 52 respondentů. V dotazníku jsem oslovila i zkušené pedagogy a zajímala jsem se o jejich přístup k minimálnímu preventivnímu programu. V rozhovorech s pedagogy, kteří teprve začínají svou profesionální dráhu, jsem mimo jiné zjišťovala, jak je vysokoškolské studium připravilo na možné případy školní šikany a zda splnila učitelská profese jejich očekávání. Součástí empirického výzkumu jsou i rozhovory s metodikou prevence a školním psychologem. V závěrečné části jsou navržena doporučení pro začínající pedagogy a školy v prevenci školní šikany.

KLÍČOVÁ SLOVA

Začínající učitel, kázeň, autorita, prevence, školní šikana, rizikové chování

ABSTRACT

ABSTRACT

This master's thesis is focused on how theoretically prepared new teachers are in the matter of preventing and dealing with school bullying.

The theoretical section is focused on explaining certain terminology related to school bullying, and describes the role of the teacher and new teacher. This section discusses the important role of preventive methods at schools, possible measures to prevent bullying and approaches to dealing with bullying, both in terms of the bullying of pupils and teachers.

The practical section analyses two elementary schools in the Central Bohemian Region. These schools differ in terms of pupil numbers, style of teaching and staffing. Only 52 respondents filled out the questionnaire. I also sent the questionnaire to experienced teachers, and I was interested in their approach to the minimum preventive programme. In interviews with teachers who are only setting out on their professional careers, I also ascertained how university education has prepared them for possible cases of school bullying and whether the teaching profession has met their expectations. A part of my empirical research also included interviews with prevention methodologists and a school psychologist. In the final section, recommendations are suggested for new teachers and schools to prevent school bullying.

KEYWORDS

Beginner teacher, discipline, authority, prevention, school bullying, risky behav

Obsah

Úvod	9
1 Vymezení pojmů	10
1.1 Začínající učitel.....	10
1.2 Prevence šikany	10
1.3 Definice šikany	10
1.4 Autorita	11
1.5 Vztah učitel – žák	12
1.6 Rizikové chování	12
1.7 Rizikový žák	13
2 Učitel a začínající učitel	14
2.1 Učitel.....	14
2.2 Začínající učitel.....	15
3 Legislativa	17
3.1 Metodický pokyn ministerstva školství	17
3.2 Metodik prevence	17
3.2.1 Vzdělávání školních metodiků prevence	18
3.2.2 Náplň práce školního metodika prevence.....	18
4 Prevence šikany	20
4.1 Komunikace v rodině.....	20
4.2 Komunikace a prevence ve škole.....	20
4.3 Program proti šikanování.....	21
4.4 Školní psycholog.....	22
5 Řešení šikany ve škole.....	23
5.1 Diagnostika	24

5.2	Důvody k vyšetřování	24
5.3	Vyšetřování	27
6	Šikana učitele.....	29
6.1	Prevence šikany učitele.....	31
7	Praktická část.....	34
7.1	Cíle praktické části a zaměření výzkumu	34
7.2	Kvantitativní výzkum	34
7.2.1	Analýza jednotlivých položek dotazníku	36
7.3	Kvalitativní výzkum	56
7.3.1	Analýza rozhovorů	56
7.4	Základní škola č. 1	58
7.4.1	Přehled oborů vzdělávání a vzdělávací programy	58
7.4.2	Údaje o pracovních školy	58
7.4.3	Školní poradenské pracoviště	59
7.5	Základní škola č.2	59
7.5.1	Přehled oborů vzdělávání a vzdělávací programy	59
7.5.2	Údaje o pracovních školy	60
7.5.3	Školní poradenské pracoviště	60
8	Doporučení pro začínající pedagogy	61
9	Závěr.....	62
	Seznam použitých informačních zdrojů	85
	Seznam příloh.....	87
	Seznam tabulek.....	88
	Seznam grafů	90

Úvod

Diplomová práce s názvem Přípravenost začínajících učitelů pro prevenci a řešení školního šikanování má za cíl zjistit, zda a jak se cítí být začínající učitelé připraveni na prevenci a řešení školní šikany. Práce se skládá z teoretické části a praktické části. Teoretická část obsahuje vysvětlení odborných termínů, které souvisí s tématem práce. V empirické části je provedeno kvalitativní výzkumné šetření. V metodologické pasáži je zahrnuto zpracování výzkumného šetření a zhodnocení, nakolik jsou začínající učitelé připraveni pro prevenci a řešení školní šikany.

1 Vymezení pojmů

V této kapitole jde především o vysvětlení odborných pojmů k danému tématu: začínající učitel, prevence šikany, řešení šikany, kázeň, autorita apod. K vysvětlení pojmů jsem používala pedagogický slovník.

1.1 Začínající učitel

Tento pojem definuji jako první, i když v pedagogickém slovníku je mezi posledními pojmy. Pro každého pedagoga je důležitý začátek, první profesní krok a první vstup mezi žáky. Učitel má odpovídající vysokoškolské vzdělání a pedagogickou způsobilost. Během studia absolvoval minimální pedagogickou praxi. Zkušenost a praxe chybí každému začínajícímu učiteli. „*Časové rozmezí začátečnictví nelze přesně vymezit, neboť závisí na typu školy, aprobaci, výši úvazku. Obvykle se stanovuje na období prvních 5 let profesní praxe.*“¹

Na většině škol začínajícím učitelům pomohou uvádějící učitelé. Uvádějící učitel je zkušený pedagog, který pomáhá nováčkům v období nástupu do učitelské profese. Uvádějící učitel vás seznámí s prostředím školy, s legislativou, s vyučováním a celkovým chodem školy.

1.2 Prevence šikany

Šikana je dnes velmi diskutované téma. Učitel ze své pozice může zabránit případným obětem školní šikany, všímá si slabších jedinců, snaží si o udržení zdravé skupiny, třídy. Na školách působí metodik prevence, který pomáhá žákům, ale i učitelům. Školní metodik prevence úzce spolupracuje s výchovnou poradkyní a s vedením školy v rámci zajištění prevence sociálně patologických jevů. Jeho úkolem je mapování situace ve škole, nabízení pomoci při řešení problémů, ve složitějších situacích metodik prevence odkazuje zúčastněné strany na pomoc odborníků.

1.3 Definice šikany

Původ slova šikana je ve francouzštině, „*chicane*“ znamená *malicherný spor, z něhož se postupem času stává systematické trýznění. Šikanování je tedy druhem týrání, které posiluje*

¹ PRŮCHA, Jan. *Pedagogický slovník*. 7. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9, strana 377

pocit moci nad obětí. Školní dítě může být vystaveno šikanování ze strany svých vrstevníků i po dobu několika let. Oběť bývá silnějším jedincem nebo skupinou donucena pod hrozbou násilí k jednání, které ji ponižuje nebo jinak traumatizuje.“²

Základní formy šikany

- Verbální šikana, přímá a nepřímá – psychická šikana (nadávky, pomluvy, vyhrožování, ponižování).
- Fyzická šikana, přímá a nepřímá (bití, vydírání, krádeže a ničení majetku oběti).
- Smíšená šikana, kombinace verbální a fyzické (násilné a manipulativní příkazy).

Stadia šikany

1. **Ostrakismus** – mírné, převážně psychické formy násilí, které se dějí žákům na okraji skupiny. Jedná se o neoblíbené a neuznávané vrstevníky, na jejichž účet se dělají „drobné legrácky“ přinášející uvolnění a zpestření běžného školního dne.
2. **Fyzická agrese a přitvrzování manipulace** – ve skupině stoupá napětí, které se ventiluje přes ostrakizované děti (slouží třídě jako hromosvod nálad).
3. **Vytvoření jádra** – vytvoření skupinky agresorů, kteří systematicky šikanují nejvhodnější oběti.
4. **Většina přijímá normy agresorů** – vede k tlaku ke konformitě.
5. **Totalita** – dokonalá šikana. Normy agresorů jsou všemi přijaty a respektovány.

Na doporučení odborníků, pokud hovoříme mezi žáky o šikaně, měli bychom používat slovo „UBLIŽOVÁNÍ.“

1.4 Autorita

Autorita je předpokladem každého učitele. Každý učitel si buduje svou autoritu během profesní dráhy. Díky přirozené autoritě můžeme ovlivnit žákovo vzdělávání, jak se postaví

² por. PHDR. PAPEŽOVÁ, Zdeňka. Policie České republiky: PREVENCE – Šikana [online]. 25.3.2011 [cit. 2022-03-26]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/prevence-sikana.aspx>

k vlastnímu učení. Žáka ovlivňuje i učitelova pověst. Záleží na nás, jakou pověst si získáme u žáků, jde o spravedlivý a kladný přístup k žákům a vzájemný respekt.

„Neformální autoritu učitele u žáků vytváří zejména: způsob, jakým vyjadřuje svůj status; kompetentnost jeho vyučování; úroveň řízení činností ve třídě; účinnost jeho přístupů k nežádoucímu chování žáků.“³

1.5 Vztah učitel – žák

„Mezilidský vztah, který ovlivňuje průběh i výsledek učitelova vyučování, žákova učení, kvalitu jejich spolupráce, sociální percepci, emocionální a motivační aspekty výuky.“⁴

Vztah učitel – žák je určen obecně sociálními rolemi a postoji zúčastněných osob. Vztah učitele a žáka závisí na pohlaví i věku obou aktérů. Každý se vyznačuje určitými osobnostními rysy, postoji a každý má jiná očekávání. Svou roli hrají naše představy o žákovi a žákovy představy o nás – učitelích. Jde o vzájemné působení učitel – žák – vyučovací předmět – učivo. Vztah se také odvíjí od frekvence našich setkání, možnosti hlubšího poznání. Důležitým aspektem k utváření vztahu učitel – žák jsou rodiče žáka.

1.6 Rizikové chování

„Anglicky se rizikové chování nazývá risk-tasking behavior nebo problem behavior syndrom. Chování rizikové populační skupiny, v pedagogickém kontextu zejm. skupiny dospívajících. ... Nejčastěji jde o tři rizikové typy chování: 1. zneužívání návykových látek (nikotin, alkohol, drogy); 2. negativní chování v oblasti reprodukční (předčasný sex a s ním spojené střídání partnerů, riziko pohlavních nemocí a předčasného otěhotnění); 3. negativní psychosociální chování (poruchy chování, agresivita až kriminalita, úrazy, deprese až sebevražedné jednání, poruchy škol. prospívání, nedokončení škol. docházky,

³ PRŮCHA, Jan. *Pedagogický slovník*. 7. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9, strana 25

⁴ PRŮCHA, Jan. *Pedagogický slovník*. 7. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9, strana 374

následná nezaměstnanost).“⁵

V některých případech rizikového chování jde o sloučení nebo propojení všech třech kategorií v kombinaci stresu a negativního vlivu vrstevníků.

1.7 Rizikový žák

Označení pro žáka, který má špatný „špatný prospěch, s negativním vztahem ke škole, nevyhovujícím rodinným zázemím apod., u kterých je zvýšená pravděpodobnost, že nedokončí školu nebo nezískají dostatečné vzdělání, aby mohli v dalším životě uplatnit na trhu práce. Věnuje se jim zvýšená pozornost, organizují se pro ně speciální programy.“⁶

⁵ PRŮCHA, Jan. *Pedagogický slovník*. 7. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9, strana 248

⁶ PRŮCHA, Jan. *Pedagogický slovník*. 7. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9, strana 248

2 Učitel a začínající učitel

2.1 Učitel

Podle pedagogického slovníku je učitel definován takto: „učitel je jeden ze základních činitelů vzdělávacího procesu, profesionálně kvalifikovaný pedagogický pracovník, spoluzodpovědný za přípravu, řízení, organizaci a výsledky tohoto procesu.“⁷

Učitel nebo pedagog je profese, která se vzdělává a vychovává děti ve škole. Učitel předává své vědomosti dětem, snaží se je vychovávat a připravovat je pro život. Motivuje žáky k učení, umožňuje jim poznávat nové věci, nová prostředí. Učí žáky morálním hodnotám. Během výchovného a vzdělávacího procesu se vytváří, nebo i mění osobnost učitele. Učitel by neměl zapomínat na své poslání, měl by kontrolovat své emoce, měl by se sebevzdělávat a stále sledovat nové trendy, nejen v pedagogice, ale i ve světě dětí, mládeže. Objektem učitelova působení jsou lidé různých věkových kategorií i různých schopností se učit. Učitel projektuje, systematizuje, realizuje a vyhodnocuje výchovně vzdělávací proces. Pedagog má ke své profesi odpovídající odborné kompetence – motivační, komunikační, prezentační, organizační a diagnostické. Tyto kompetence člověk získává a trénuje během studia na vysoké škole. Fakulta vás ale nepřipraví na skutečný reálný školní život. Během studia absolvujete různý počet náslechoých a souvislých praxí, seznámíte se školním prostředím, naučíte se teorii, ale nikdo vás nepřipraví na skutečné problémy, situace školního prostředí. Jedním z problémů, které můžete řešit, je šikana. Šikana je téměř na každé škole, objevuje se v různých stupních. Při výskytu šikany, pokud ji vůbec odhalíme, na její řešení nejsme dostatečně připraveni. „*Dosavadní pedagogické vzdělání neposkytuje ucelené poznatky o problematice šikanování a o zákonitostech skupinového života. V případě pedagogů citelně chybí systematický zážitkový výcvik v práci se skupinovou dynamikou.*“⁸

⁷ PRŮCHA, Jan. *Pedagogický slovník*. 7. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9, strana 261

⁸ KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1, strana 15

2.2 Začínající učitel

Definice začínající učitele jsem zmínila v předešlé kapitole Vymezení pojmů. Cesta začínajícího učitele je plna očekávání, energie. Člověk si plánuje, jak bude učit podle své vystudované aproby, podle tematických plánů, myslí si, jak bude k žákům spravedlivý a kamarádský. Takový dojem jsem měla od čerstvě vystudovaných mladých kolegů, kteří nastoupili do prvního učitelského zaměstnání. Zahájení samotné učitelské profese bývá na začátku složité. Seznamujete se s novým prostředím školy, školským životem. Čeká vás zvládnutí školní administrativy, komunikace s dětmi, žáky. Jde o přenesení vašich znalostí do praxe, jde o zvládnutí výchovného procesu. Učitel se začleňuje mezi nové kolegy, seznamuje se s rodiči žáků a celkovým chodem školy. V procesu adaptace na většinu škol pomáhá uvádějící učitel.

Příprava začínajících učitelů na katedrách se snaží o profesionalizaci učitelského povolání. Teoretická příprava není podceňována, ale z mého hlediska je podceňována praktická příprava budoucích učitelů.

„Studenti učitelství by měli být vedeni k hlubšímu poznání pedagogických situací a dospět k jejich porozumění na základě sebereflexe své praxe na školách.“⁹

Sebehodnocení učitelské praxe vede k utváření profesní identity. Nové zkušenosti a poznatky nás vedou k lepší koordinaci vyučovacího procesu, postupně si vytváříme učitelskou identitu. Samotné rozhodnutí, stát se učitelem nás začne formovat a připravovat na povolání učitele. Musíme si uvědomit, kdo jsme a co nás motivuje být učitelem. Dytrtová (2009) uvádí tři procesy, které vedou k naplnění profesní identity učitele. První etapou je startovací identita. Na začátku této úvodní etapy máme jako učitelé nějaké představy o učitelské profesi, vede nás motivace k novému pojetí výuky, dostáváme se z pozice studentů do pozice učitelů. V druhé etapě se setkáváme s teorií učitelství – pedagogikou, psychologii. U studenta jde o vytvoření časného pojetí výuky. Budujeme si vlastní koncepci výuky. Třetí etapa nás na základě již získaných zkušeností z učitelské praxe formuje, uvědomujeme si

⁹ DYTRTOVÁ, Radmila a Marie KRHUTOVÁ. *Učitel: Příprava na profesi*. 1. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2264-1., strana 11

koncepti pojetí výuky. Na formování učitelské osobnosti mají vliv nejen naše získané zkušenosti z praxe, ale ovlivňují nás emoce, motivace, mravní zásady.

Profesní identita učitele:

„Začínající učitel by měl

- *být dobře připraven k odpovědnosti a plánování a organizaci dění ve třídě,*
- *mít dobrý profesní znalostní a dovednostní základ a měl by ho umět využívat k usnadnění učení žáka,*
- *umět využívat metody kontroly a vhodné strategie vedení žáků v procesu učení,*
- *dokázat vytvořit tvořivou sociální atmosféru a být schopen efektivní komunikace i s partnery školy,*
- *být připraven udržet si profesionální image, tzn. profesionálně se rozvíjet a odpovídajícím způsobem se chovat a vystupovat,*
- *být schopen sebeuvědomění a sebehodnocení, a to i prostřednictvím druhých, např. učitelů a kolegů.“¹⁰*

¹⁰ HUTLY, H.: Teachers work: *Beginning Teachers Coceptions of Competence*. The Australian Educational Researcer 35, 2008, č. 1, s. ISSN 0311-6999. In DYTRTOVÁ, Radmila a Marie KRHUTOVÁ. *Učitel: Příprava na profesi*. 1. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2264-1. strana 14

3 Legislativa

3.1 Metodický pokyn ministerstva školství

Metodický pokyn napomáhá k porozumění školní šikany, jak jí předcházet, a pokud se vyskytne ve školském zařízení, jak ji efektivně řešit. Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016)

„Škola má ze zákona jednoznačnou odpovědnost za vytváření a udržování bezpečného prostředí, za ochranu žáků a jejich zdraví a za předcházení vzniku jakýchkoli forem rizikového chování na škole, tedy i šikany. Ředitel školy má zároveň odpovědnost za zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví pro své zaměstnance, tedy také za prevenci šikany zaměřené na učitele.“¹¹

V metodickém pokynu je specifikována charakteristika šikany, její podoby – přímá šikana, nepřímá šikana, kyberšikana. Škola zajišťuje pro žáky i pedagogy bezpečné prostředí a předchází šikaně. Škola zřizuje poradenské pracoviště – Školní pedagogické pracoviště. Součástí školního pedagogické pracoviště bývá:

- Výchovný poradce
- Metodik prevence
- Speciální pedagog

3.2 Metodik prevence

„Školní metodik prevence pracuje v oblasti prevence sociálně patologických jevů. Zajišťuje metodickou, koordinační a poradenskou činnost v problematice prevence rizikového chování, jako jsou např. šikana, užívání návykových a psychotropních látek, záškoláctví, agresivita, rizikové sexuální chování, rizika školního neúspěchu.“¹²

¹¹ § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, § 101 a § 102 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

¹² Národní ústav pro vzdělávání: Školní metodik prevence [online]. [cit. 2022-04-13]. Dostupné z: <https://www.nuv.cz/projekty/rssp/skolni-metodik-prevence>

3.2.1 Vzdělávání školních metodiků prevence

„Vzdělávání v primární prevenci rozumíme prostředky a procesy, kterými předáváme pracovníkům a profesionálům působícím v primární prevenci rizikového chování potřebné znalosti, dovednosti a kompetence důležité pro primárně preventivní práci s cílovými skupinami nebo výkon systémových koordinačních činností. V této souvislosti je národními autoritami (ministerstva školství apod.) definován tzv. odborný profil či kvalifikační standard preventivního pracovníka. Hlavním cílem a argumentem pro vzdělávání je zamezit poškození svěřených dětí a mládeže způsobených neodborným „preventivním“ zásahem, jinými slovy jde o eliminaci či minimalizaci iatrogenního působení na cílové skupiny.“¹³

Školnímu metodikovi prevence je poskytnuta možnost dalšího vzdělávání. Kvalifikaci pro svoji činnost získá studiem k výkonu specializovaných činností podle § 9 vyhlášky č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků. Studium trvá nejméně 250 vyučovacích hodin. Studium je ukončeno obhajobou závěrečné písemné práce a závěrečnou zkouškou. Po zakončení studia získává absolvent osvědčení.

3.2.2 Náplň práce školního metodika prevence

Školní metodik prevence tvoří a realizuje minimální preventivní program, sleduje rizika vznik a projevy sociálně patologických jevů a jejich řešení. Poskytuje přímou pomoc žákům a jejich rodičům s rizikem či projevy sociálně patologických jevů. Zajišťuje a realizuje přednášky pro třídní kolektivy a pedagogy. V případě krizové intervence aktivně spolupracuje s rodinou. Metodik spolupracuje s krizovými centry, PPP, s Policií ČR. Koordinuje spolupráci s kurátory a odborníky, zapojuje do vzdělávání aktivity na prevenci záškoláctví, závislostí, agresivity, násilí, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, vandalismu, kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškozování a dalších sociálně patologických jevů. Preventista na základě svého odborného vzdělávání a získávání odborných informací, školí pedagogické pracovníky v oblasti prevence sociálně patologických jevů. Důležitou činností metodika je spolupráce s třídními učiteli, třídními skupinami, ale i práce se samotnými žáky. Řeší prevenci rasismu, xenofobie a dalších jevů,

¹³ CHARVÁT, Miroslav a Lucie JURYSTOVÁ. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. 2. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-393-8., s. 199.

kteřé souvisí s otázkou přijímání kulturní a etnické odlišnosti. Metodik o své činnosti vede písemné záznamy, navrhuje preventivní opatření, programy, které se týkají prevence sociálně patologických jevů.

Metodik prevence volí vhodnost preventivních programů podle cílové skupiny. V každém ročníku bude jeho intervence směřovat trochu jiným směrem. Pro každou cílovou skupinu je vhodné si nastavit určitá kritéria, která danou cílovou skupinu vymezují.

„Obecně se v oblasti prevence a podpory zdraví doporučuje před definitivním vymezením cílové skupiny reagovat na následující otázky (volně dle Wilson, Kolander, 2011):

- *Jaké jsou základní charakteristiky a potřeby dané cílové skupiny a na základě čeho to víme a tvrdíme?*
- *Jaké mají lidé patřící do dané cílové skupiny postoje k problému a jaké jsou vhodné / možné / relevantní postupy vztahující se k možnostem řešení problému?*
- *Jak je problém definován, kým a proč?*
- *Které osobnosti či jiné rysy činí z této skupiny tzv. více / méně zranitelnou a ohroženou populaci?“¹⁴*

¹⁴ MILOVSKÝ, Michal a Lenka ČÁBLOVÁ. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. 2. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-393-8, s. 20

4 Prevence šikany

4.1 Komunikace v rodině

Komunikace je jedním ze základních prostředků v prevenci šikany. Doma by měli rodiče své děti připravit na možnost výskytu šikany ve školách, na její možná rizika. Rodiče by s dětmi měli hovořit o šikaně otevřeně, ale opatrně s ohledem na věk. Děti musí pochopit závažnost problému. Nesmíme v nich vyvolat pocit strachu, vysvětlíme jim, že se jedná o vážný problém, který se musí co nejdříve řešit. Dítě musí mít pocit bezpečí. V případě nebezpečí dítě ujistíme, že se nemusí bát v případě potřeby o šikaně mluvit. Dítě by mělo vědět, že nikdo nemá právo ubližovat jiným. Rodiče si u dětí všímají změn v prospěchu, změn v chování. Rodiče zároveň komunikují se školou a s třídním učitelem. V případě potřeby jsou informováni, na koho se mohou obrátit při podezření nebo výskytu šikany.

Na druhé straně jsou rodiče, kteří si nepřipouštějí možnost šikany ve škole nebo možnost, že jejich dítě je agresorem. Rodiče odmítají skutečnost, že jejich dítě ubližuje slabším dětem, odmítají výsledky vyšetřování a své dítě hájí za každou cenu. Mnohdy jde o děti ze sociálně slabších rodin nebo děti velmi dobře finančně zajištěné.

(Bendl 2003) radí, významnou věcí pro školy a rodiče v oblasti prevence šikany, je upozorňovat rodiče v rámci pravidelných třídních schůzek, besed s odborníky na odlišné chování dětí, které mohou být varovnými indikátory šikanování. Škola ve spolupráci s rodinou plní koordinační a poradenskou úlohu.

4.2 Komunikace a prevence ve škole

Prevenci na školách zajišťuje Školní poradenské pracoviště. Působím na městské škole, která vzdělává 680 žáků. Součástí školy je ŠPP, jehož úkolem je poskytovat primární poradenské služby žákům, jejich zákonným zástupcům a učitelům školy podle Vyhlášky č. 27/2016 Sb. O vzdělávání žáků se specifickými vzdělávacími potřebami a žáků nadaných a mimořádně nadaných, v platném znění. Pracovníky ŠPP jsou výchovný poradce, speciální pedagogové, školní metodici prevence, školní psycholog a skupinový psychoterapeut. Na tyto pracovníky se mohou obracet zájemci o konzultace, individuální pomoc při řešení problémů, konfliktů

apod., o podporu při studijních potížích nebo při hledání nejlepší studijní cesty atd. Žák, zákonný zástupce nezletilého žáka nebo učitel se mohou se svým požadavkem obrátit na kteréhokoliv pracovníka ŠPP. Ten zajistí odbornou pomoc v rámci svých kompetencí nebo případ předá dalším pracovníkům ŠPP, případně zprostředkuje pomoc školského poradenského zařízení (pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogického centra apod.).

„Co mohou udělat učitelé a preventisté? Učitel by měl pojmenovat, jaké chování je šikanou.... Žáci by měli opakovaně a v různých obměnách slyšet od svých třídních učitelů, že šikanu odsuzují a že je takové chování podlé a zbabělé. Nestačí, že tyto informace uslyší žáci od externích lektorů, kteří třídu navštěvují jen občas. To pak vede k tomu, že po sebelepších preventivních kurzech se často plíživě do tříd vracejí staré zlovyky, jako by pravidla tolerance a respektu platila jen během preventivních dní. Žáci nesmějí pochybovat o tom, že učitel je v otázce šikany, ubližování a vyčleňování zajedno s těmi, kteří ve třídě tato pravidla chování nastavují = návazná práce učitele na preventivní programy prováděné externisty.“¹⁵

4.3 Program proti šikanování

Program proti šikanování má za cíl vytvořit ve školách bezpečné, respektující a spolupracující klima.

Tento program je založen na přístupu všech pedagogických pracovníků, zákonných zástupců a žáků školy. Obsahuje specifickou primární prevenci – předcházení problému školní šikany, těžištěm jsou především pravidelná třídní setkávání (třídní hodiny) a výukové předměty a sekundární prevenci tzn. TU, ŠMP, VP diagnostikují a léčí zárodečné a počáteční podoby šikanování, v pokročilém stadiu probíhá spolupráce s odborníky. Součástí programu je krizový plán – společný postup při řešení šikanování.

¹⁵ JANOŠOVÁ, Pavlína. Zastánci šikanovaných žáků pomáhají zastavovat šikanu a zmírňovat její následky. *Prevence: Časopis pro školní praxi*. Praha, 2018, 15(10), 4. ISSN 1214-8717, s 14.

4.4 Školní psycholog

V dnešní době je role školního psychologa velmi důležitá a patří k základní sestavě standardního školního poradenského pracoviště. Školní psycholog (ŠP) je dle zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, zařazen do systému pedagogických pracovníků. Školní psycholog nemá pedagogický úvazek. Práce školního psychologa především spočívá v diagnostice a konzultacích u problémových dětí. Součástí jsou metodické a poradenské činnosti. Spolupracuje s pedagogy, se žáky a jejich rodiči. Podílí se na vytváření programu poskytování pedagogicko-psychologických poradenských služeb ve škole, včetně programu primární prevence.

5 Řešení šikany ve škole

Pokud se ve škole objeví podezření na výskyt šikany, je potřeba zvolit správný postup. Škola by měla umět určit, zda jde o počáteční, či pokročilou šikanu, dále zda jde o šikanu běžnou, či neobvyklou. V případě počáteční běžné šikany a vyčleňování by měli preventisté znát základní postup a měli by být schopni ho použít. Všichni pracovníci, kteří jsou školou pověřeni k prevenci a intervenci šikany, by měli být dobře obeznámeni s teorií řešení šikany podle základní literatury (metodický pokyn MŠMT)¹⁶

Zároveň je nezbytné, aby alespoň jeden z nich absolvoval také odborný seminář či kurz o šikaně (metodik prevence). Pokud možno i s praktickým nácvikem, jak ji řešit.

Devět kroků při řešení počáteční šikany:¹⁷

Odhad závažnosti – stádia onemocnění skupiny a rozpoznání, zda nejde o neobvyklou formu šikanování

Rozhovor s informátory a oběťmi.

Nalezení vhodných svědků

Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky.

Ochrana oběti.

Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.

Pedagogičtí pracovníci předcházejí šikanování mezi žáky. Projevy rizikového chování – šikany okamžitě řeší, poskytuje obětem urychlenou pomoc. Pedagog i škola mají ohlašovací povinnost v těchto případech:

- „dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR.

¹⁶ Školský zákon. MŠMT [online]. [cit. 2022-12-30]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

¹⁷ Minimalizace šikany [online]. [cit. 2022-12-30]. Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/chci-se-dozvvedet/co-muze-udelat-skola/203-devet-kroku>

- dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, má škola povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočником, tak žáka, který byl obětí.

- škola ohlašuje orgánu sociálně právní ochrany dětí takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že dítě je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný, nebo proto, že se ohrožuje svým chováním samo.

Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu.“¹⁸

5.1 Diagnostika

Šikanování na školách je velmi rozšířené a pokud začínající pedagog nemá žádné zkušenosti s diagnostikou šikany, neměl by se pouštět ani do vyšetřování a následné nápravy šikany. Pokud se vyskytne podezření na výskyt šikany, pedagog se obrátí na metodika prevence, třídního učitele.

Pedagog, preventista si musí být vědom, že při odhalování šikany jeho role nebude jednoduchá. Pedagog se stává vyšetřovatelem, psychoterapeutem, musí počítat s odporem a neangažovaností žáků při vyšetřování, velkým citovým vypětím a velkou časovou náročností při řešení šikany.

5.2 Důvody k vyšetřování

Podezření na šikanu a její vyšetřování je velmi citlivé téma, ale jak poznat kdy začít vyšetřovat? V metodikách se uvádějí dva hlavní důvody:

1. Přímé alarmující signály – v těchto případech jde o nahodilé oznámení ze strany rodičů nebo spolužáků. Řešením je záměrné a systematické vyhledávání, např.

¹⁸ MŠMT: Metodický pokyn k řešení šikany ve školách [online]. [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/msmt-aktualizuje-metodicky-pokyn-k-reseni-sikany-ve-skolach>

anonymní dotazníky, letáky pro oběti, kde hledat první pomoc. Je důležité tyto signály nepodceňovat a situaci prověřit odbornou diagnostikou.

2. Nepřímé varující signály – sledování neobvyklého chování třídy i jednotlivců.

Skryté volání o pomoc:¹⁹

- *Žák vchází do třídy až s učitelem, nenápadně postává o přestávce u kabinetu, přichází pozdě do hodiny, vždy chodí všude jako poslední*
- *Projevy outsidera. Dítě je osamocené, s nikým se nebaví, nemá kamaráda.*
- *Nepříznivý emoční stav. Dítě je stísněné, má smutnou náladu, působí nešťastně a ustrašeně.*
- *Žák nechodí na tělocvik, vždy zůstává ve třídě, má nadměrnou omluvenou absenci, případně i neomluvenou absenci.*
- *Žákovi se náhle zhorší prospěch, nesoustředí se při vyučování.*

Subtilní násilí a manipulace:

- *Žák je okázale přehlížen, odmítán a izolován.*
- *Projevy nerovnoprávnosti. Dítě dostává povýšené příkazy a snaží se se jim vyhovět, bývá ostatním komandováno a okřikováno.*
- *„Přátelské“ vtipy a kanadské žertíky. Žáci vyndají spolužákovi náplň z tužky před písemkou, schovávají a ničí mu školní pomůcky, oblečení, obuv.*
- *Ponižování a zesměšňování. Třída se směje při neúspěchu žáka před tabulí, častuje ho zahanbující nebo negativně zabarvenou přezdívkou...*
- *Objevuje se nápadně jednostranné strkání, pošťuchování, lehké pohlavkování apod.*
- *Žák „dobrovolně“ dává svačiny kamarádovi.*

Nepřímé varující signály, nemusí vždy souviset se šikanou, záleží na četnosti projevů, opakovanosti a závažnosti situace. Podle závažnosti situace rozpoznáváme dva stupně onemocnění skupiny:

- a) Počáteční onemocnění – jedná se o 1. až 3. stadium šikanování.
- b) Pokročilé onemocnění – jedná se o 4. až 5. stadium šikanování.

¹⁹ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X., strana 109, 110.

Situace v napadené skupině se mění, postoje žáků mají různé projevy. Michal Kolář shrnul pro obě stadia charakteristické rysy chování, podle kterých můžeme rozlišit závažnost situace.

Tabulka 1

Rysy chování, spolupráce, vztahů a celkové atmosféry charakterizující různá stadia negativního vývoje skupiny (Michal Kolář)

	Počáteční stádium	Pokročilé stádium
Jak se oběti chovají a jak odpovídají?	Poměrně otevřeně mluví o tom, co se jim stalo a kdo je šikanoval.	Je patrná ustrašenost, nechtějí prozradit, kdo jim ublížil. Někdy zdůvodňují svá zranění bizarním způsobem.
Jak svědkové spolupracují?	Vyjadřují nesouhlas se šikanováním a bez většího strachu vypovídají.	Odmítají vypovídat, tvrdí, že nic neviděli a neslyšeli. Občas přiznávají, že nesmějí nic říct, protože by měli peklo. Případně výpovědi působí podezřele.
Jak se svědkové vztahují k podezřelým agresorům?	Násilí nepopírají a vyjadřují vůči němu své výhrady.	Násilí bagatelizují nebo ho popírají.
Jak se o konkrétním násilí vyjadřují ostatní členové skupiny?	Projevují soucit s obětí a porozumění neférovosti ubližování silným slabým.	Oběť je kritizována a znevažována. Často je obviněna, že si to vlastně způsobila sama.
Jak se členové skupiny vztahují k trpící nebo zraněné oběti?	Agresoři nejsou vnímáni jednoznačně pozitivně, ale diferenciovaně, jejich okolí se to nebojí vyjádřit.	Oceňují, chválí a brání agresory, případně pro ně hledají polehčující okolnosti.
Jaká je atmosféra ve skupině?	Malá soudržnost, nespolečenská, omezená, „pokulhávající“ svoboda projevu a názoru. Atmosféra je však ještě „živá.“	Těžká atmosféra strachu, napětí a nesvobody. „Špatně se tu dýchá.“

5.3 Vyšetřování

Při vlastním vyšetřování je důležitá strategie. Bezpečnost a obezřetnost jsou nedílnou součástí správného postupu při vyšetřování. Při vyšetřování se rozdělují dva typy strategií.

Typy strategií

- 1) Vzhledem k úrovni cílů:
 - cílené dlouhodobé pozorování, jak skupina působí navenek – vnější pohled.
 - cílené dlouhodobé pozorování skupiny zevnitř – postavení jednotlivých členů skupiny k šikanování – vnitřní pohled.
- 2) Podle rozsahu vyšetřování:
 - globální postup, kde jde o vyšetřování celé skupiny.
 - lokální postup, šetření a vyšetřování vybraných žáků.

V rámci tradiční pedagogické odbornosti se používá strategie první pomoci. Jedná se o kombinaci lokální a vnější strategie. Vlastní strategie zahrnuje pět postupných kroků.

1. *Rozhovor s informátory a oběťmi.*
2. *Nalezení vhodných svědků.*
3. *Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoliv konfrontace obětí a agresorů!).*
4. *Zajištění ochrany obětem.*
5. *Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.*

Úkolem strategie první pomoci je zmapování symptomů čili vnějšího obrazu šikanování.

V praxi to znamená, že musíme nalézt odpovědi na následující otázky.

- *Kdo je obětí, popřípadě kolik je obětí?*
- *Kdo je agresorem, popřípadě kolik je agresorů? Kdo z nich je iniciátor, kdo je aktivní účastník šikanování a kdo je obětí i agresorem?*
- *Co, kdy, kde a jak dělali agresori konkrétním obětem?*
- *K jak závažným agresivním a manipulativním projevům došlo?*

- *Jak dlouho šikanování trvá?*²⁰

V případech první pomoci můžeme použít univerzální pětistupovou strategii vyšetřování. Při řešení a odhalování jednotlivých kroků volíme různé taktiky. Volbu taktiky volíme podle onemocnění skupiny, věku žáků, se kterými pracujeme. Stadium pokročilé šikany vyžaduje vyšší odborné a psychologické postupy, a tudíž i odborníky, kteří se zabývají touto problematikou.

Samotný proces vyšetřování je dlouhodobý proces, jednotlivé kroky musí být dobře zaznamenány a evidovány, jako důkazný materiál. Po skončení vyšetřování se přechází k druhému kroku – nápravě a léčbě skupiny i jednotlivce.

²⁰ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: Cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách*. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X., strana 113.

6 Šikana učitele

Šikana mezi žáky navzájem je často diskutovaným problémem a dochází k jejímu postupnému odkrývání a řešení. Méně se už hovoří o šikaně učitele ze strany žáků. Ve své praxi se s tímto jevem setkávám stále častěji. Každý učitel posuzuje šikanu jinak. Někdo šikanu vnímá jakoukoliv provokaci, vulgární vyjadřování žáků, někdy i fyzické útoky. Některé zdroje uvádějí, že ve školství jsou 2–3 % šikanovaných pedagogů. Mnoho pedagogů odchází ze školství právě kvůli šikaně své osoby. Procento šikanovaných učitelů je určitě vyšší, ale někteří tento jev popírají nebo skrývají. Důvodem je strach o zaměstnání, osobní důvody, strach ze selhání.

Charakteristickým rysem šikany učitelů je, že dojde k porušení zřetelně určených rolí učitel x žák. Žák se dostává do pozice větší moci než pedagog, dojde k narušení formálně vyšší moci a autority učitele. Nejčastěji k tomuto jevu dochází ve třídě, na chodbách. Výjimkou nejsou ani veřejné prostory, trvalé bydliště pedagoga a sociální síť. Obětí šikany se může stát i zkušený pedagog, který má skvělé pedagogické schopnosti, ovládá svůj předmět a dobře organizuje třídní kolektiv. I tento pedagog se ocitne v situaci, kdy mu nestačí síly zamezit projevům šikany vůči sobě. Následkem právě bývá pocit selhání a odmítnutí pomoci od kolegů nebo svého okolí. Většina lidí ve společnosti zastává mylný názor, že kompetentní pedagog nemá problém s udržení kázně ve třídě. Pedagog se ocitne v situaci, kdy je označen a vinen za projevy šikany namířené proti němu samotnému.

Jak poznáme, že pedagog šikanován? I v tomto případě můžeme použít seznam stadií šikany podle Koláře.

1. Zrod ostrakismu – v tomto stádiu si agresor (žák) zkouší slabá místa a limity učitele. Sleduje nálady učitele, pozoruje jeho oblíbené a neoblíbené. Agresor velmi dobře vnímá situace, kdy je učitel nejistý a využívá těchto situací ve svůj prospěch, ujišťuje se ve své dominantní pozici.
2. Přitvrzování manipulace a výskyt fyzické agrese – zde dochází k odmítání požadavků od učitele, výuka je narušena, přidávají se ostatní žáci. V této chvíli učitel přichází do rozpaků, ztrácí nervy. Žáci často mají domluvené dorozumívací signály a této situace hned využijí, odmítají spolupracovat a systematicky dochází

k šikaně učitele. První stádium šikany přechází do pokročilého stádia, žáci přitvrzují ve svém chování, dochází k prvním fyzickým útokům. Agresor nenápadně vytvoří skupinu agresorů, která šikanuje učitele, ostatní žáci přihlížejí nebo přijímají chování spolužáků. Šikanující třída vítězí nad učitelem. Učitel ztrácí svou důstojnost, autoritu.

3. Vytvoření jádra – šikana učitele se stává denním programem. Násilí prorůstá celou skupinou.

V poslední době je také velmi diskutované téma kyberšikana orientovaná na učitele. Příčinnou je příchod nových masmédií, sociální sítě a sociální média.

„Mezi typické a nejrozšířenější formy kyberšikany zaměřené na učitele patří různé formy verbální agrese – nadávání, urážení, provokování, dehonestování (ponižování).

Verbální kyberšikana cílená na učitele vzniká buď jako samostatná forma útoku na učitele, nebo doprovází ostatní formy agrese – nejčastěji kyberšikano realizovanou prostřednictvím šíření ponižujících fotografií či videozáznamů (tzv. kyberbaiting). Verbální agrese pak obvykle bývá doprovázena fotografiemi učitelů, nejrůznějšími fotomontážemi, případně videi, která byla pořízena ve škole.“²¹

Výzkumy dokazují, že aktéry této formy šikany nejsou jenom žáci, ale i rodiče těchto žáků. Rodiče a žáci často aktivně vytvářejí falešné profily učitelů na sociálních sítích – Facebook, Instagram. Zakládají falešnou identitu na seznamkách. Pro pobavení žáci organizují tzv. pranky – vtipy se zaměřením na učitele. Učitelé jsou natočeni v nějaké ponižující situaci se zachycením jejich reakce. Video je následně sdíleno na sociálních sítích.

Řešení kyberšikany: *„řešení kyberšikany existuje celá řada – k restriktivním formám řešení patří především výchovná opatření, snížené známky z chování, ale*

²¹ KOPECKÝ, Kamil. Útoky na učitele v online prostředí. *Prevence: Časopis pro školní praxi*. Praha: Printo, 2022, **19**(2), 4. ISSN 1214-8717, s 9.

také například občanskoprávní či trestněprávní žaloba (v případě vážnějších forem útoků na učitele). Vzhledem k tomu, že pachateli těchto útoků jsou především žáci, zcela zásadní je především budování školního klimatu – pokud ve škole existuje dobré klima a dobré vztahy mezi žáky a pedagogy, je jen nízká šance, že terčem útoku se stane právě učitel. V každém případě by měla v případě agrese platit nulová tolerance – jakákoli forma násilných projevů by neměla být přecházena a ignorována, škola/pedagogové by v těchto situacích měli vždy reagovat a dát žákům jasný signál, že podobné formy chování jsou neakceptovatelné.“²²

6.1 Prevence šikany učitele

Škola má být bezpečným prostředím nejen pro žáky, ale pro pedagogy, má vytvářet atmosféru důvěry. Při výskytu šikany učitele není tento jev přehlížen, ale je uznán a řešen. Škola stanovuje postupy a mechanismy, které jsou účinné k prevenci nebo řešení rizikového chování. S krizovým plánem pro ochranu pedagogů by měli být seznámeni všichni žáci, pedagogové a zákonní zástupci.

„Předpokladem úspěšné prevence šikanování pedagogů ze strany žáků je maximální profesionální spolupráce všech vyučujících. Tam, kde se nedaří udržet kvalitní interpersonální vztahy v učitelském kolektivu, je autorita učitele i školy ohrožena.“²³

„Specifika pro prevenci šikany zaměřené na učitele – metodický pokyn MŠMT

Pro prevenci šikany zaměřené na učitele platí doporučení pro vytváření a udržování bezpečné školy uvedené v čl. 3 metodického pokynu. Pravděpodobnost výskytu šikany zaměřené na učitele dále snižuje:

- *Prevence stojí na celoškolském přístupu, který akcentuje dobré sociální klima, připouští riziko výskytu šikany učitele ve škole, otevřeně takové chování odmítá a realizuje prevenci případně intervenci, pokud k výskytu dojde. Uvědomění si rizika a jeho deklarace může významně snížit rozvoj šikany.*

²² KOPECKÝ, Kamil. Útoky na učitele v online prostředí. *Prevence: Časopis pro školní praxi*. Praha: Printo, 2022, **19**(2), 4. ISSN 1214-8717, s 12

²³ ARABADŽIEV, Sáva. Šikana na učitelích. In: *Učiteléské noviny: týdeník pro učitele a přátele školy* [online]. 2011 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/publikace/sikana-na-ucitelich>

- *Vedení školy vyjadřuje pedagogům podporu, oceňuje jejich práci, vytváří atmosféru důvěry, podporuje spolupráci v pedagogickém sboru a zastává nekonzfliktní způsob řešení problémů.*
- *Škola má jasně stanovený způsob, jakým mají pedagogové podezření na šikanu své osoby nebo kolegy, nebo oznámení o šikaně podat, komu a jak s tím bude nakládáno.*
- *Pedagog nastavuje a uplatňuje jasná pravidla ve třídě; na konflikt nebo nerespektování reaguje včas, pracuje s pravidly v chování a používá stanovené důsledky jejich nerespektování konzistentně; vyhýbá se řešení konfliktu a konfrontací ze strany žáka před celou třídou, usměrňuje řešení na individuální konzultaci; vyhýbá se konfrontačnímu tónu.*
- *Pedagog posiluje zapojení žáků/studentů do výuky, dává jim na výběr, činí úkoly a výuku pro žáky/studenty zajímavými, propojuje výuku s běžným životem a potřebami žáků; jeho výklad a očekávání jsou pro žáky srozumitelné, odpovídají obtížnosti, kterou mohou zvládnout apod.*
- *Očekává úspěch u všech žáků a podporuje je, dává žákům zpětnou vazbu k tomu, co udělali dobře, staví na silných stránkách žáků.*
- *Nezpůsobuje ponížení nebo zesměšnění žáka před třídou; při hodnocení žáka zachovává jeho důstojnost.*
- *Všimá si změn v náladě, emocích a v chování žáků a včas na ně reaguje.*
- *Problémy neřeší sám, ale ve spolupráci se školním poradenským pracovištěm, případně s vedením školy.*
- *Všimá si prosociálního a kooperativního chování žáků a oceňuje je; podporuje kooperaci mezi žáky a prostředím, kde se každý žák/student cítí přijatý.“²⁴*

Pro úspěšnou práci pedagoga je třeba, aby pedagog ovládal jednotlivé činnosti, třeba za metodické nebo fyzické pomoci ŠMP:

1. *Získat dostatečné teoretické znalosti o jevech, které se ve třídě odehrávají.*
2. *Umět alespoň orientačně diagnostikovat klima školní třídy.*

²⁴ Metodické dokumenty MŠMT: Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28). MŠMT: *Priloha_6_Skolni_sikana_2020.doc (244,50 KB)* [online]. [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/>

3. Umět navrhnout a provést vhodnou intervenci.

Učitelé ovšem nejsou často vybaveni potřebnými teoretickými znalostmi a zároveň jim chybí zkušenosti z práce se skupinovou dynamikou. Školy v případech narušených vztahů ve třídě, projevu agresivity a šikany využívají služeb zkušených etopedů, psychologů, pedagogicko – psychologické poradny či externích organizací.

Bezpečné klima je tak neustálou intenzivní prací každého pedagogického pracovníka na škole. Je třeba si uvědomit, že bezpečí není jen o tom, že nikdo nikoho nebude bít a fyzicky napadat, ale bezpečí souvisí i s psychosociálním pojetím.²⁵

Role pedagoga není v dnešní době jednoduchá, měl by vzdělávat i vychovávat zároveň, i když ve výchově máme trochu „svázané ruce.“ Pokud se objeví známky šikany na škole, rodiče nás jako pedagogy často obviňují, že jsme něco zanedbali – výchovu, dohledy o přestávkách, neuvědomují si podstatu problému šikany. Často se nejprve řeší rozhořčení rodiče, hledá se viník šikany, pak až případně náprava. Prvním předpokladem k nápravě a řešení šikany je podle Říčana, uvědomění si problému.

„Šikana je komplexní problém pedagogický, psychologický, sociologický a především mravní. Snaha o porozumění tomuto jevu a hledání cest k nápravě staví do ostrého světla závažné nedostatky školského systému v naší zemi i v širším sociokulturním okruhu, ale i bolestné nedostatky a nebezpečné rozkladné trendy celé společnosti, jimiž jsou zejména ztráta solidarity silných se slabými, upadlé pojetí demokracie jako prostoru osobní libovůle, šíření konzumní ideologie, podkopání principu autority, uvolnění a ochladnutí rodinných vztahů a trávení neúměrného množství času nekulturní pasivní zábavou.“²⁶

²⁵ BURDOVÁ, PhDr. Mgr. Eva. Bezpečné klima v praxi školního metodika prevence: aneb jak má školní metodik prevence vést učitele tak, aby se nad jejich třídou nesnášel mrak. *VZDĚLÁVACÍ INSTITUT STŘEDOČESKÉHO KRAJE* [online]. 2017 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://visk.cz/>

²⁶ ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. 1. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9., s. 96

7 Praktická část

7.1 Cíle praktické části a zaměření výzkumu

Praktická část diplomové práce byla zpracovávána pomocí kvalitativního a kvantitativního výzkumu. Pro výzkum jsem oslovila začínající pedagogické kolegy, ale i kolegy s dlouholetou praxí ze dvou základních škol. Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit, jak jsou konkrétní začínající učitelé připraveni na prevenci a řešení školní šikany. Zda je vysokoškolské vzdělání nebo pedagogické vzdělání připravilo na situace ohledně šikany na školách. Zda jsou obeznámeni se strategiemi při řešení šikany a jestli na daných školách funguje minimální preventivní program.

Svůj výzkum jsem soustředila na dvě základní školy v okolí svého bydliště. Charakteristika škol je popsána v následující kapitole.

7.2 Kvantitativní výzkum

Pro výzkum jsem nejprve aplikovala kvantitativní metodu – dotazník. V dotazníku jsem nasbírala informace od dotazovaných skrze písemně formulované otázky. Dotazníky byly rozeslány a zodpovězeny elektronickou formou. Cílem tohoto dotazníku bylo zjistit, jak jsou pedagogičtí pracovníci seznámeni s prevencí šikany a minimálním preventivním programem na svých školách. Pro potřeby této práce jsem definovala tyto výzkumné otázky:

Dotazník pro učitele ZŠ

1. Jaké je vaše pohlaví?
2. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
3. Jaké bylo/je zaměření vašeho studia?
4. Délka vaší praxe?
5. Na jakém stupni ZŠ učíte?
6. Myslíte si, že jste byli v rámci Vašeho vysokoškolského studia dostatečně připraveni na řešení a prevenci šikany?
7. Účastnil(a) jste se někdy odborného vzdělávacího semináře/kurzu, který byl zaměřen na řešení a prevenci šikany?
8. Jaké máte možnosti dalšího vzdělávání ohledně problematiky šikany na Vaší škole?

9. Má Vaše škola vypracovaný metodický pokyn k řešení šikany?
10. Seznámil(a) jste se s Vaším metodickým pokynem k řešení šikany?
11. Setkal(a) jste se osobně při své práci se šikanou?
12. Jaký postup byste zvolil(a) při objevení šikany ve třídě?
13. Jak často s dětmi mluvíte o šikaně?
14. Myslíte si, že žáci Vaší třídy chápou plně význam výrazu šikana?
15. Jaký je podle Vás důvod k šikanování mezi dětmi?
16. Je na Vaší škole nějaký certifikovaný preventivní program zaměřený na rizikové chování dětí?
17. Pokud ANO, napište název programu.

Charakteristika respondentů

Výzkum byl zaměřen na pedagogické pracovníky na dvou základních školách. Škola č. 1 měla/ má 65 pedagogických pracovníků, škola č. 2 měla/má 13 pedagogických pracovníků. Z celkového počtu 78 dotazovaných odpovědělo na dotazníkové šetření 52 respondentů. V dotazníkovém šetření jsem záměrně oslovila i zkušené pedagogy, protože se v předvýzkumné části ukázalo, že někteří ani nevědí o náplni minimální prevence na školách.

Výzkumné otázky zamyšlení:

Studium na pedagogických fakultách spíše nepřipravuje budoucí začínající učitele na prevenci a řešení školní šikany?

Učitelé nejsou seznámeni s metodickým pokynem k řešení šikany = minimálním preventivním programem na ZŠ?

Myslíte si, že jste byli v rámci Vašeho vysokoškolského studia dostatečně připraveni na řešení a prevenci šikany?

Na tuto otázku z celkového počtu 52 respondentů, odpovědělo záporně NE 44 dotazovaných (84,6 %).

Seznámil(a) jste se s Vaším metodickým pokynem k řešení šikany?

Častější odpovědí na tuto otázku bylo ANO, většina pedagogů se seznámila s metodickým pokynem k řešení šikany na ZŠ. Na tento dotaz odpovědělo 51 respondentů, z toho 38 (74,5 %) respondentů se seznámilo s metodickým pokynem a 13 (25,5 %) respondentů odpovědělo, že se neseznámili s metodickým pokynem k řešení šikany.

Dílčí závěr

Studium na pedagogických fakultách má vliv na nepřipravenost budoucích začínajících učitelů na pedagogickou praxi a spíše nepřipravuje budoucí začínající učitelé na pedagogickou profesi. Lze usuzovat, že vysokoškolští pedagogové nemohou nebo nejsou adekvátně připraveni řešit problémy šikany, ani působit jako preventisté v rámci šikany. Dříve problém šikany nebyl tak alarmující jako v dnešní době a mnozí kolegové nejsou dostatečně seznámeni s touto problematikou ani teoreticky. Pro lepší připravenost budoucích učitelů na pedagogických fakultách bych doporučila zařadit praktický výcvikový kurz pro prevenci a řešení šikany na školách. Co se týče druhé hypotézy, pedagogové vědí o metodickém pokynu v rámci minimální prevence, ale otázkou je, zda ho umějí používat v rámci řešení šikany.

7.2.1 Analýza jednotlivých položek dotazníku

Položka č. 1: Jaké je vaše pohlaví?

Tabulka 2 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Jaké je vaše pohlaví?

Odpověď	Respondenti	Podíl
Žena	46	88 %
Muž	6	12 %

Graf č.1 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Jaké je vaše pohlaví?

Dílčí závěr: Z tabulky vyplývá, že na tomto výzkumu se podílelo větší procento respondentů z řad žen, a to 88 %. V menší míře je zastoupeno procento mužů, pouhých 12 %. V základním vzdělávání stále převažuje větší procento žen v roli pedagogů. Důvod, proč je ve školství málo pedagogů mužů, je otázkou pro další výzkum nebo diskusi: „*Jedním z důvodů může být nepopulární, ale relevantní fenomén, jak subjektivně je vnímaná prestiž povolání učitele, (ne)možnost kariérního růstu, malá pozornost, které se profesi dostává, a finanční ohodnocení a jeho (ne)adekvátnost. Důležitá je také image určité profese a škála dalších příležitostí, které se ženám a mužům pro profesní realizaci nabízejí.*“²⁷

Podle mého uvážení dnešní společnost má stále ještě předsudky k učitelské profesi. Zvláště na ženu nahlíží, jako na vychovatelku a pečovatelku, jež snadno ztrácí autoritu, hlavně v rodinách žáků, pak je pro žáky možná snadnější cesta k šikaně.

Položka č. 2: Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Tabulka 3 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Vaše nejvyšší vzdělání?

Odpověď	Respondenti	Podíl
Vysokoškolské	44	85 %

²⁷ ČERNOUŠKOVÁ, Jana. In: Eduzín [online]. [cit. 2023-04-30]. Dostupné z: <https://eduzin.cz/wp/2022/09/20/pred-sto-lety-byli-ucitele-muzi-dnes-je-to-80-procent-zen-dulezitejsi-je-zda-je-clovek-inspirativni-rika-sociolozka/>

Středoškolské	8	15 %
---------------	---	------

Graf č.2 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Dílčí závěr: Ve školství převládá větší procento kvalifikovaných pedagogů. Vysokoškolské studium by mělo budoucí učitele připravit i na kritické situace v řešení výskytu šikany.

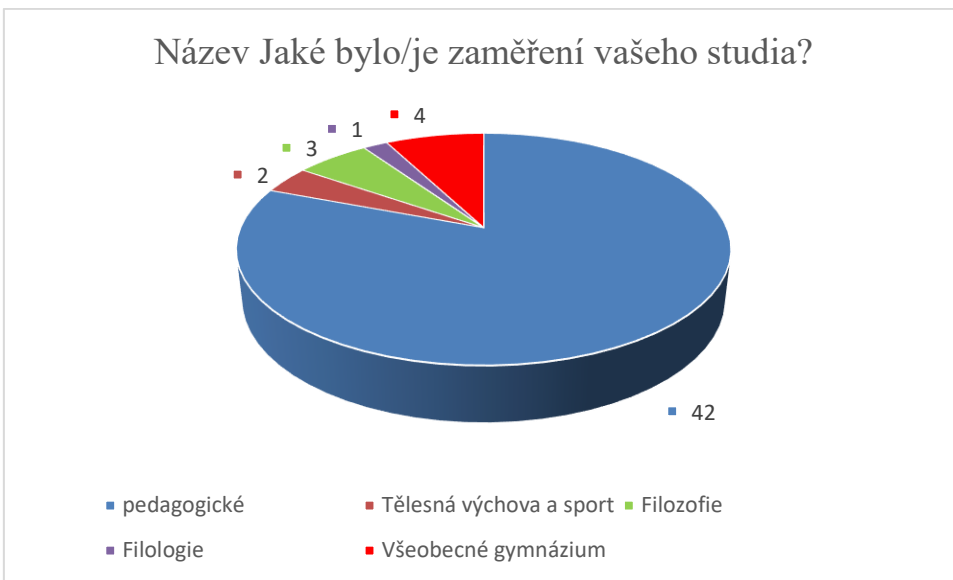
Z 15 % respondentů, kteří mají zatím jen středoškolské vzdělání můžeme jen těžko předpokládat zvládnutí některých složitých situací v rámci prevence a řešení šikany. Myslím hlavně z nedostatku učitelské praxe.

Položka č. 3: Jaké bylo/je zaměření vašeho studia?

Tabulka 4 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Jaké bylo/je zaměření vašeho studia?

Odpověď	Respondenti	Podíl
Pedagogické s.	42	81 %
Tělesná výchova a sport	2	2 %
Filozofické s.	3	6 %
Filologické s.	1	2 %

Všeobecné gymnázium	4	8 %
---------------------	---	-----

Graf č.3 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Jaké bylo/je zaměření vašeho studia?

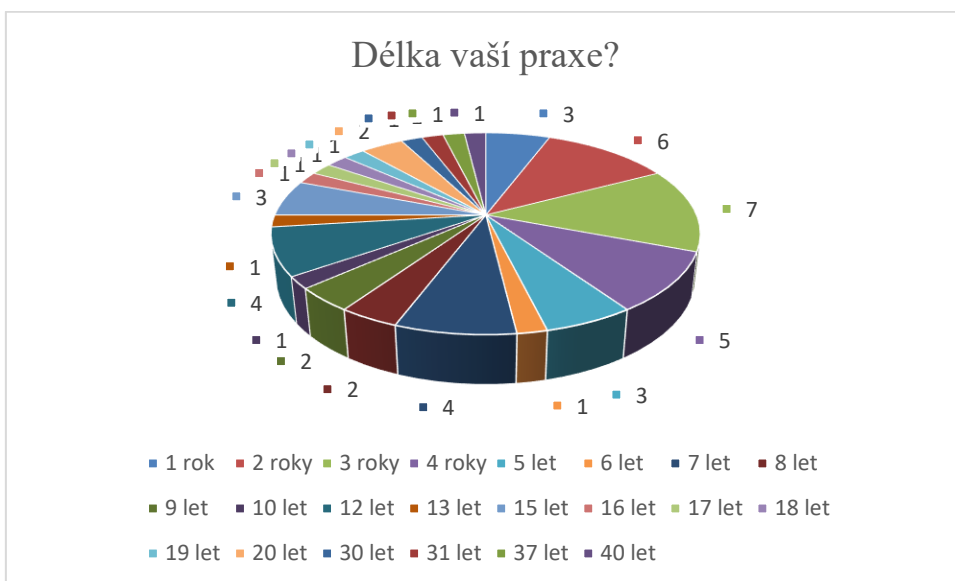
Dílčí závěr: Z těchto výsledků je patrné, jak školství otevřené nově příchozím profesím. Důležitá je zde možnost pro studenty z jiných oborů, získat patřičné vzdělání, které je dostupné v rámci celoživotního vzdělávání. Do škol tak mohou přinést potřebnou rozmanitost, nové myšlenky a nové pohledy na současné vzdělávání.

Položka č. 4: Délka vaší praxe?

Tabulka 5 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Délka vaší praxe?

Odpověď – roky	Respondenti	Podíl
1	3	6 %
2	6	12 %
3	7	13 %
4	5	10 %
5	3	6 %

6	1	2 %
7	4	8 %
8	2	4 %
9	2	4 %
10	1	2 %
12	4	8 %
13	1	2 %
15	3	6 %
16	1	2 %
17	1	2 %
18	1	2 %
19	1	2 %
20	2	4 %
30	1	2 %
31	1	2 %
37	1	2 %
40	1	2 %

Graf č.4 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Délka vaší praxe?

Dílčí závěr: Tento výzkum měl být převážně zaměřen na začínající učitele. Důvod, proč jsem oslovila i zkušenější pedagogy, jsem zdůvodnila v kapitole: Charakteristika respondentů.

Položka č. 5: Na jakém stupni ZŠ učíte?

Tabulka 6 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Na jakém stupni ZŠ učíte?

Odpověď	Respondenti	Podíl
1. stupeň	21	40 %
2. stupeň	11	21 %
1. i 2. stupeň	20	38 %

Graf č.5 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Na jakém stupni ZŠ učíte?

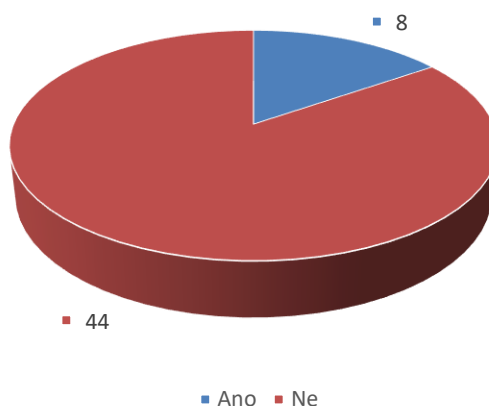
Dílčí závěr: V tomto šetření dokazují, že respondenti působí jak I. stupni ZŠ (40 % respondentů), tak i na II. stupni ZŠ (21 % respondentů). Otázky řešení šikany se ukázalo být problémem už i na prvním stupni ZŠ, jak vyplynulo z dalších šetření výzkumu.

Položka č. 6: Myslíte si, že jste byli v rámci Vašeho vysokoškolského studia dostatečně připraveni na řešení a prevenci šikany?

Tabulka 7 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Myslíte si, že jste byli v rámci Vašeho vysokoškolského studia dostatečně připraveni na řešení a prevenci šikany?

Odpověď	Respondenti	Podíl
Ano	8	15 %
Ne	44	85 %

Myslíte si, že jste byli v rámci Vašeho vysokoškolského studia dostatečně připraveni na řešení a prevenci šikany?

Graf č.6 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Myslíte si, že jste byli v rámci Vašeho vysokoškolského studia dostatečně připraveni na řešení a prevenci šikany?

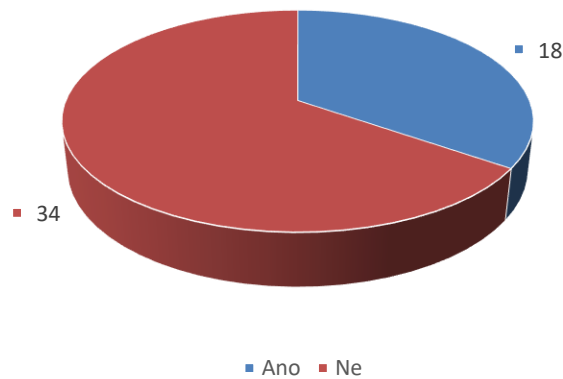
Dílčí závěr: Z průzkumu vyplývá, že 85 % respondentů si myslí, že je vysokoškolské studium dostatečně nepřipravilo na prevenci a řešení šikany v profesním životě. Je tu otázka, jak mohou současní, ale začínající pedagogové čelit narůstajícímu přílivu šikany na školách? Možná právě tato nedostatečná příprava nás omezuje poznat a řešit pravé příznaky šikany.

Položka č. 7: Účastnil(a) jste se někdy odborného vzdělávacího semináře/kurzu, který byl zaměřen na řešení a prevenci šikany?

Tabulka 8 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Účastnil(a) jste se někdy odborného vzdělávacího semináře/kurzu, který byl zaměřen na řešení a prevenci šikany?

Odpověď	Respondenti	Podíl
Ano	18	35 %
Ne	34	65 %

Účastnil(a) jste se někdy odborného vzdělávacího semináře/kurzu, který byl zaměřen na řešení a prevenci šikany?

Graf č.7 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Účastnil(a) jste se někdy odborného vzdělávacího semináře/kurzu, který byl zaměřen na řešení a prevenci šikany?

Dílčí závěr: Tato položka dokazuje nepřipravenost pedagogických pracovníků v prevenci a řešení šikany. Záporně na tuto položku odpovědělo 65 % respondentů. Nabízí se otázka, zda se vyhýbají těmto kurzům, nebo nemají dostatek možností se v této problematice dále vzdělávat. Jaké jsou podmínky ze strany zaměstnavatele přibližují v následující položce.

Položka č. 8: Jaké máte možnosti dalšího vzdělávání ohledně problematiky šikany na Vaší škole?

Tabulka 9 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Jaké máte možnosti dalšího vzdělávání ohledně problematiky šikany na Vaší škole?

Odpověď	Respondenti	Podíl
Žádné	1	2 %
Minimální	21	40 %
Dobré	27	52 %
Velmi dobré	1	2 %

Nevím	1	2 %
Nemohu posoudit	1	2 %

Graf č.8 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Jaké máte možnosti dalšího vzdělávání ohledně problematiky šikany na Vaší škole?

Dílčí závěr: Dobrou možnost dalšího vzdělávání ohledně problematiky šikany na školách uvádí 52 % respondentů. Jako minimální možnost uvádí 40 % respondentů. Možností dalšího vzdělávání v této problematice je určitě mnoho, ale většina pedagogů se nejspíše domnívá, že toto není v jejich náplni práce a koordinují prevenci i řešení šikany na Poradenské pracoviště.

Položka č. 9: Má Vaše škola vypracovaný metodický pokyn k řešení šikany?

Tabulka 10 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Má Vaše škola vypracovaný metodický pokyn k řešení šikany?

Odpověď	Respondenti	Podíl
Ano	48	94 %
Ne	3	6 %

Graf č.9 Zpracování odpovědi dotazovaných na otázku: Má Vaše škola vypracovaný metodický pokyn k řešení šikany?

Dílčí závěr: Většina respondentů 94 % si je vědoma, že jejich škola má vypracovaný Metodický pokyn řešení šikany.

„Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016)

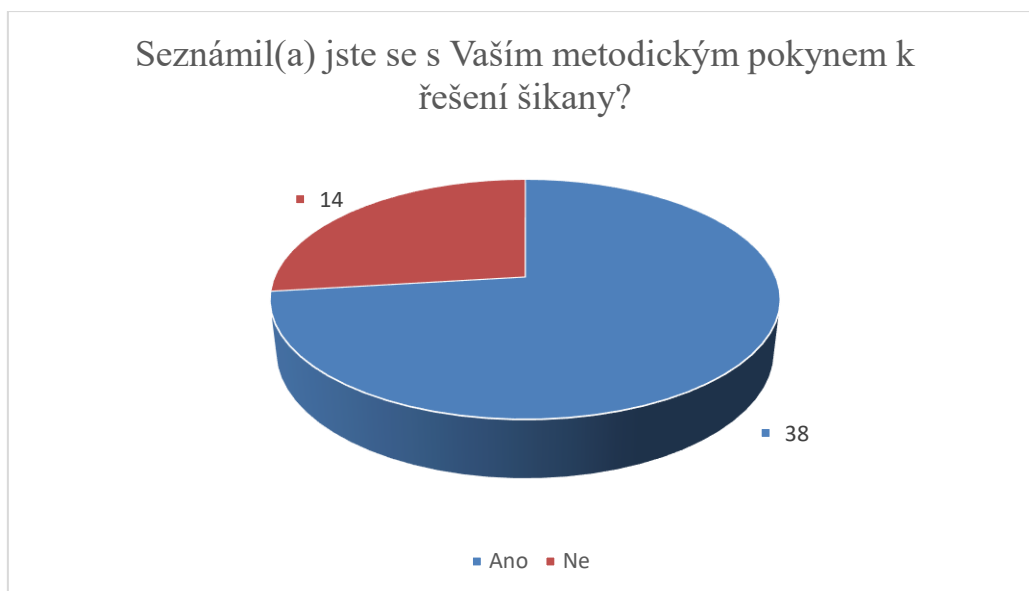
Cílem metodického pokynu je pomoci porozumět školám a školským zařízením (dále jen „školám“) fenoménu šikany, možnostem, jak mu předcházet a jak na něj efektivně reagovat, pokud k jeho výskytu dojde. Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních.“²⁸

²⁸ *Metodické dokumenty MŠMT: METODICKÉ DOKUMENTY (DOPORUČENÍ A POKYNY)* [online]. [cit. 2023-04-30]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny?highlightWords=Metodick%C3%A9+doporu%C4%8Den%C3%AD+pro+prim%C3%A1rn%C3%AD+prevenci+rizikov%C3%A9ho+chov%C3%A1n%C3%AD+%C5%A1kol%C3%A1ch>

Položka č. 10: Seznámil(a) jste se s Vaším metodickým pokynem k řešení šikany?

Tabulka 11 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Seznámil(a) jste se s Vaším metodickým pokynem k řešení šikany?

Odpoověď	Respondenti	Podíl
Ano	38	73 %
Ne	14	27 %

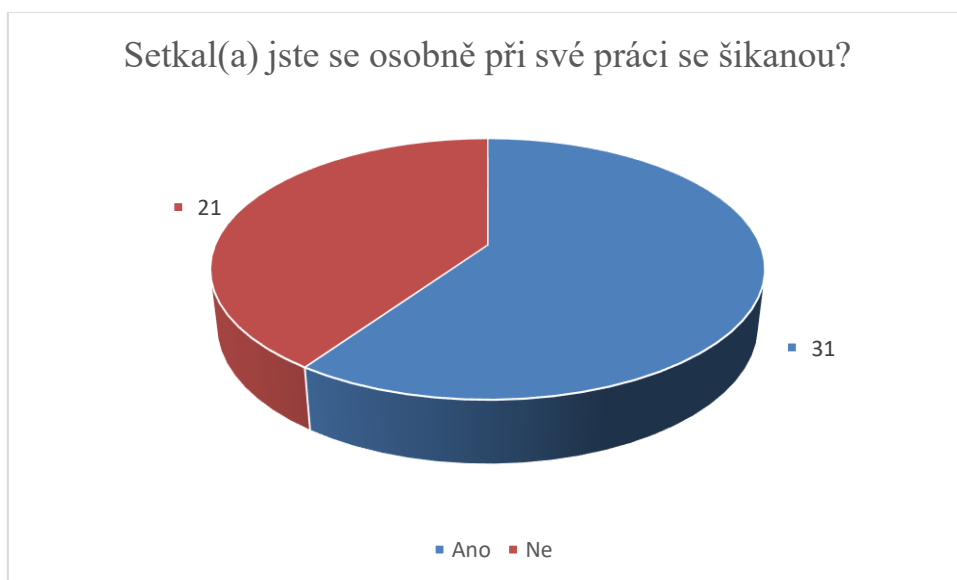
Graf č.10 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Seznámil(a) jste se s Vaším metodickým pokynem k řešení šikany?

Dílčí závěr: V této položce je povzbuzujícím zjištěním, že 73 % respondentů je seznámeno s metodickým pokynem k řešení šikany.

Položka č. 11 Setkal(a) jste se osobně při své práci se šikanou?

Tabulka 12 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Setkal(a) jste se osobně při své práci se šikanou?

Odpoověď	Respondenti	Podíl
Ano	31	60 %
Ne	21	40 %

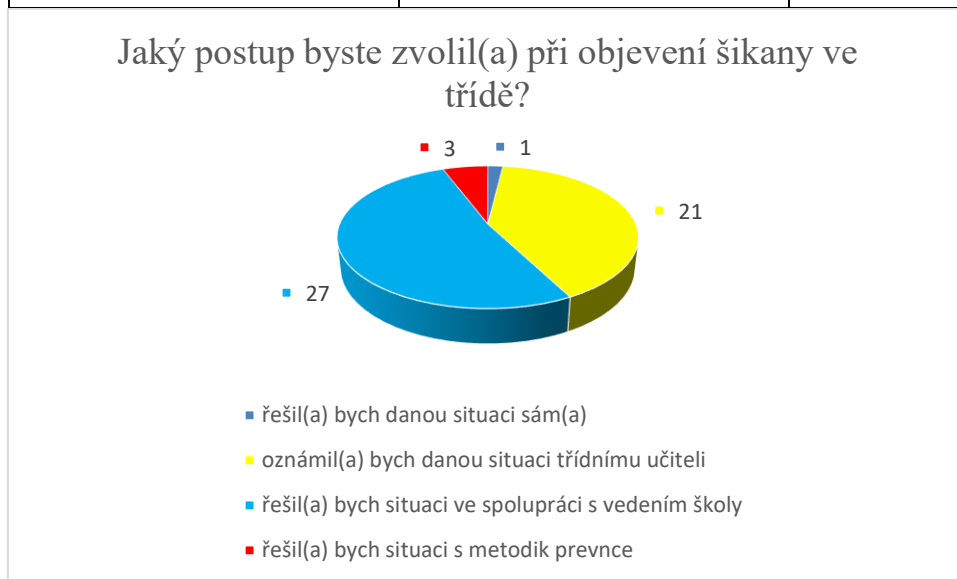
Graf č.11 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Setkal(a) jste se osobně při své práci se šikanou?

Dílčí závěr: Více jak polovina – 60 % respondentů uvedlo, že už se ve své profesi setkali se šikanou. V kvalitativní části se věnuji, s jakými typy šikany se nejčastěji setkávají a zda je učitelé umějí sami řešit.

Položka č. 12: Jaký postup byste zvolil(a) při objevení šikany ve třídě?

Tabulka 13 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Jaký postup byste zvolil(a) při objevení šikany ve třídě?

Odpověď	Respondenti	Podíl
Řešil(a) bych danou situaci sám(a)	1	2 %
Oznámil(a) bych danou situaci třídnímu učiteli	21	40 %
Řešil(a) bych situaci ve spolupráci s vedením školy	27	52 %
Řešil(a) bych situaci s metodikem prevence	3	6 %

Graf č.12 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Jaký postup byste zvolil(a) při objevení šikany ve třídě?

Dílčí závěr: Z dotazovaných respondentů se spoléhá nebo má důvěru ve své vedení, a to 52%

Důležité v problematice prevence a šikany je vnímat prvotní signály a včas na ně reagovat. Pedagog by nikdy neměl řešit problémy šikany. V rámci prevence si myslím, že naopak pedagog může na žáky působit individuálně.

Položka č. 13: Jak často s dětmi mluvíte o šikaně?

Tabulka 14 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Jak často s dětmi mluvíte o šikaně?

Odpověď	Respondenti	Podíl
Nikdy	4	8 %
Málo	34	65 %
Často	14	27 %
Hodně často	0	0 %

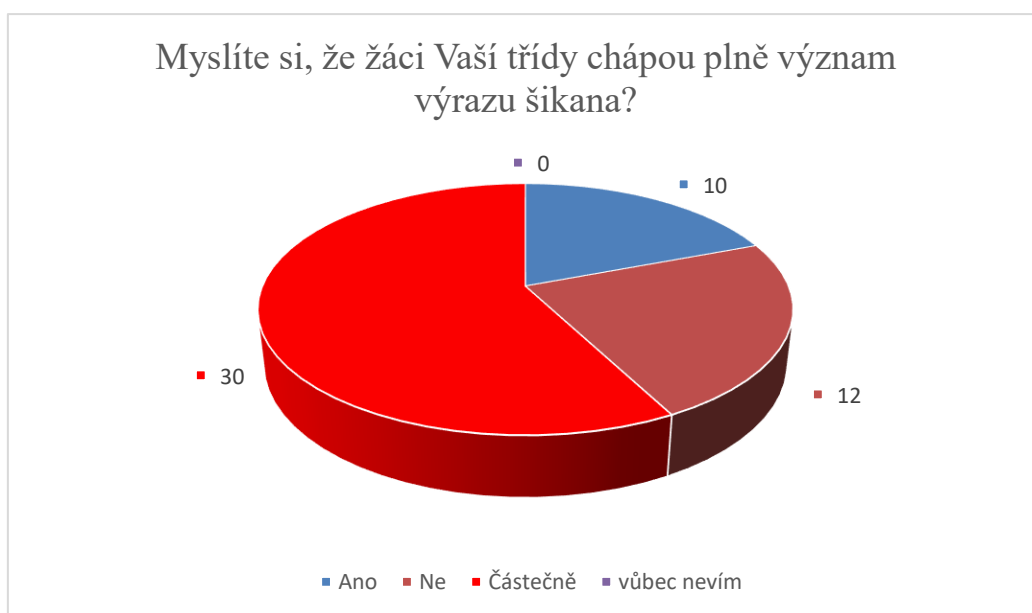
Graf č.13 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Jak často s dětmi mluvíte o šikaně?

Dílčí závěr: Z výše uvedených odpovědí vyplývá, že o šikaně učitelé mluví málo. Z celkového počtu toto uvádí 65 % respondentů. Možná právě proto, že nejsou dostatečně proškoleni v rámci prevence šikany nebo spoléhají na metodika prevence.

Položka č. 14: Myslíte si, že žáci Vaší třídy chápou plně význam výrazu šikana?

Tabulka 15 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Myslíte si, že žáci Vaší třídy chápou plně význam výrazu šikana?

Odpověď	Respondenti	Podíl
Ano	10	19 %
Ne	12	23 %
Částečně	30	58 %
Vůbec nevím	0	0 %

Graf č.14 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Myslíte si, že žáci Vaší třídy chápou plně význam výrazu šikana?

Dílčí závěr: Z této položky vyplývá velká nejistota pedagogů. Jen 23 % potvrzuje, že jeho žáci chápou význam šikany. Většina pedagogů 58 % respondentů potvrzuje svoji nejistotu a tím potvrzuje i svoji nepřípravenost v rámci prevence a řešení šikany na školách.

Položka č. 15: Jaký je podle Vás důvod k šikanování mezi dětmi?

Tabulka 16 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Jaký je podle Vás důvod k šikanování mezi dětmi?

Odpověď	Respondenti	Podíl
Vliv kamarádů/party	39	25 %
Sledování násilných filmů/vlivů	22	14 %
Snaha být středem pozornosti	43	28 %
Nedostatek empatie	20	13 %
Nedostatečná výchova v rodině	30	19 %

Graf č.15 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Jaký je podle Vás důvod k šikanování mezi dětmi?

Dílčí závěr: Tato položka je trochu polemizující. Respondenti měli možnost zaškrtnout více odpovědí. Odpovědi nám dávají možnost nápravy, kde může pedagog více působit jako preventista v odvětví šikany. Důležitá je zde i otázka spolupráce školy a rodičů. Škola by měla více apelovat na informativnost zákonných zástupců v prevenci a řešení šikany.

Položka č. 16: Je na Vaší škole nějaký certifikovaný preventivní program zaměřený na rizikové chování dětí?

Tabulka 17 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Je na Vaší škole nějaký certifikovaný preventivní program zaměřený na rizikové chování dětí?

Odpověď	Respondenti	Podíl
Ano	28	55 %
Ne	24	46 %

Graf č.16 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Je na Vaší škole nějaký certifikovaný preventivní program zaměřený na rizikové chování dětí?

Dílčí závěr: Většina respondentů 55 % odpověděla, že na jejich škole je certifikovaný program, který je zaměřený na rizikové chování dětí.

„Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování

Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů školské primární prevence rizikového chování byly schváleny ministrem školství, mládeže a tělovýchovy dne 26. března 2013 pod č.j. **MSMT-9203 /2013-22**. Standardy byly upraveny tak, aby bylo možno certifikovat všechny programy primární prevence bez ohledu na to, na který typ rizikového chování se zaměřují.“²⁹

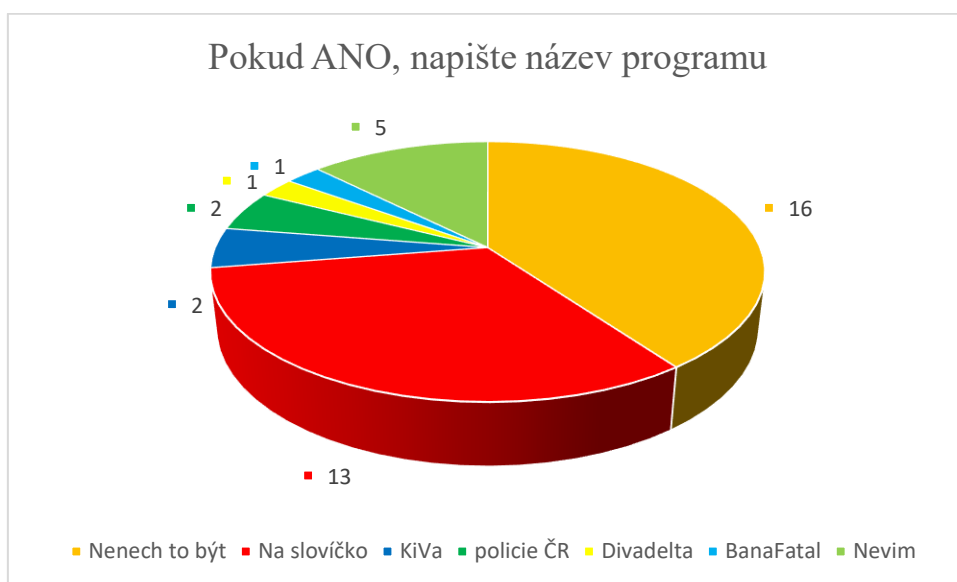
Certifikované programy volí metodik prevence po konzultaci s vedením školy.

Položka č. 17: Pokud ANO, napište název programu. (Navazuje na položku č. 16)

Tabulka 18 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Pokud ANO, napište název programu.

²⁹ PRIMÁRNÍ PREVENCE MŠMT: CERTIFIKACE ODBORNÉ ZPŮSOBILOSTI PROGRAMŮ PRIMÁRNÍ PREVENCE [online]. [cit. 2023-04-30]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/certifikace-programu-primarni-prevence-1>

Odpověď	Respondenti	Podíl
Nenech to být	16	40 %
Na slovíčko	13	33 %
KiVa	2	5 %
Policie ČR	2	5 %
Divadelta	1	3 %
BanaFatal	1	3 %
Nevim	5	13 %

Graf č.17 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Pokud ANO, napište název programu.

Dílčí závěr: Odpovědi v této položce byly pro mě velice zajímavé. Respondenti uvedli několik certifikovaných programů, které jsou na jejich školách. Po rozhovoru s metodiky prevence se ukázala skutečnost, že škola č. 1 má dva certifikované programy: Nenech to být a Na slovíčko. Škola č. 2 má jeden certifikovaný program: Nenech to být.

Výzkum opět dokazuje, že pedagogové nejsou správně a dostatečně informováni o práci metodika prevence na ZŠ.

7.3 Kvalitativní výzkum

Druhá polovina praktické části diplomové práce byla zpracovávána pomocí kvalitativního výzkumu, formou strukturovaných rozhovorů. Pro kvalitativní výzkum jsem oslovila některé začínající pedagogy z každé školy, metodiky prevence a školního psychologa, který byl sdíleným psychologem pro obě školy. Hlavní úkolem výzkumu bylo zjistit, jak jsou konkrétní začínající učitelé připraveni na řešení školní šikany, zda už nějaký případ řešili a jak se cítí v učitelské profesi.

S metodiky prevence jsem řešila hlavně formu primární prevence, jakým způsobem a v jakých ročnících působí na prevenci šikany, jaké používají certifikované programy v rámci primární prevence na školách. V rámci rozhovorů jsme se dostali i ke srovnání jejich působení v roli metodika prevence na začátku kariery a jejich posun v současné době.

Školní psycholog působil v době výzkumu na obou školách současně. Poskytl mi srovnání výchovných problémů na pozorovaných školách, zhodnotil přístup vedení škol a práci pedagogických pracovníků.

Strukturované rozhovory jsou vloženy v příloze DP. V následující kapitole analyzuji rozhovory jednotlivých respondentů.

7.3.1 Analýza rozhovorů

Respondent: metodik prevence ZŠ 1

Metodik na této škole je velmi aktivní a snaží se využít maximálně všech možností v boji proti šikaně. S prevencí začíná už na prvním stupni základní školy, nejde jen o prevenci proti šikaně, ale o celkovou primární prevenci. Metodik v rámci primární prevence obejde osobně

všechny třídy, představí svoji funkci na škole. Žáky seznámí se s možnostmi konzultace při řešení osobních a studijních problémů – hovorové chvílky, schránka důvěry. Žáci jsou poučeni o zákazu a škodlivosti návykových látek.

Metodik prevence má zároveň funkci třídního učitele, zástupce pro komunikaci s rodiči. Jeho časová vytíženost je velká. V rozhovoru zmiňuje nárůst výchovných problémů již na prvním stupni, především se jedná o problémy ve třetím ročníku. Při setkání a různých rozhovorech vyplynulo, že jde hlavně o žáky ze sociálně slabších rodin. Celkově se původci šikany (agresory) stávají děti, které mají rozvrácené rodiny, nemají doma dostatečnou pozornost a svou zlobu a své neštěstí nedokáží jinak zpracovat a řeší své problémy tím, že ubližují ostatním v kolektivu, ať se jedná o žáky nebo učitele.

Respondent: metodik prevence ZŠ 2

Na této škole metodik prevence zatím nemusel řešit složitější případy šikany. Škola po dlouhé době obnovila II. stupeň a nyní školu poprvé opouští deváťáci. V rozhovoru metodik zmiňoval, že většinou řeší 1. stupeň šikany – ostrakismus. Slovní napadení žáků se také častěji vyskytuje u mladších dětí. Zde je důležité zmínit, že MŠ a ZŠ jsou propojené, všichni se znají – učitelé, rodiče i děti. Škola se snaží vytvářet příjemné rodinné prostředí pro všechny zúčastněné. U některých rodičů převládá alternativní styl výchovy jejich dětí. Tyto děti pak občas mají problém s autoritami a začleněním do kolektivu, jejich obranou jsou slovní útoky na spolužáky. Práce metodika na této škole spočívá hlavně v plánování a realizování preventivních programů. Metodik se snaží pravidelně navštěvovat ranní kruhy jednotlivých tříd, kde vidí, jak pracuje kolektiv, jak se které dítě zapojuje, zda má někdo nějaký problém. Metodik vidí problém především u rodičů, kteří někdy odmítají spolupráci a nepodporují práci dětí např. se školním psychologem.

Poradenské pracoviště na této škole si uvědomuje přibývajícím počet žáků, tudíž i častější řešení výchovných problémů, začínající kyberšikanu a snaží se posilovat svůj preventivní program, klade větší důraz na dohledy nad žáky během přestávek, sleduje i situaci v MŠ.

Respondenti: začínající pedagogové

Z rozhovorů vyplynulo, že připravenost začínajících pedagogů v otázce řešení a prevence šikany je nedostačující. Jen jedna respondentka si byla jistá svou připraveností v otázce řešení šikany z vysokoškolského studia. Pokud pedagog není třídní učitel, nemusí téměř řešit kázeňské přestupky nebo šikanu. Všichni dotázaní respondenti uvedli, že pracují se školním psychologem, třídním učitelem nebo metodikem prevence. Učitelé doufají, že se jim problém šikany vyhne. V těchto školách doposud nedošlo k vážným výskytům šikany. Učitelé nepopírají šikanu na svých školách a jsou si vědomi své nepřipravenosti ohledně prevence a řešení školní šikany. Prostředí školy je pro většinu respondentů důvěryhodné a cítí oporu ve svém vedení. Učitelé pracují na svém profesním růstu, ale zaměřují se na svou aprobaci. Školení a semináře ohledně rizikového chování dětí absolvuje metodik prevence.

7.4 Základní škola č. 1

7.4.1 Přehled oborů vzdělávání a vzdělávací programy

Základní škola č.1 se nachází ve Vlašimi. ZŠ je příspěvková organizace, pracuje podle školního vzdělávacího programu ŠVP „Škola pro všechny“, 3. verze, č.j. 388/2017 ve všech ročnících. Výuka probíhá ve 28 třídách s celkovým počtem 661 žáků. Jedna třída z celkového počtu je přípravná pro žáky s odkladem školní docházky. Přípravná třída pracuje dle svého školního vzdělávacího programu.

7.4.2 Údaje o pracovních školy

Tabulka 19 Pracovníci školy 1

*někteří pedagogičtí pracovníci zároveň vykonávají činnost asistenta pedagoga i vychovatele

pracovníků celkem k 30. 6. 2022	77
z toho ženy	66
muži	9
pedagogických pracovníků celkem	65
z toho učitelé	45
vychovatelé	8
asistenti pedagoga	11
sociální pedagog	1

školní psycholog	1
zaměstnanci provozu	8
THP	2

7.4.3 Školní poradenské pracoviště

Pracovníky ŠPP jsou výchovný poradce, speciální pedagogové, školní metodici prevence, školní psycholog a skupinový psychoterapeut. Na tyto pracovníky se mohou obracet zájemci o konzultace, individuální pomoc při řešení problémů, konfliktů apod., o podporu při studijních potížích nebo při hledání nejlepší studijní cesty atd. Žák, zákonný zástupce nezletilého žáka nebo učitel se mohou se svým požadavkem obrátit na kteréhokoliv pracovníka ŠPP. Ten zajistí odbornou pomoc v rámci svých kompetencí nebo případ předá dalším pracovníkům ŠPP, případně zprostředkuje pomoc školského poradenského zařízení (pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogického centra apod.).

7.5 Základní škola č.2

7.5.1 Přehled oborů vzdělávání a vzdělávací programy

Základní škola č. 2 MŠ a ZŠ, příspěvková organizace je plně organizovaná (s osmi postupnými ročníky ZŠ), existuje jako jeden právní subjekt. Škola při výuce uplatňuje metodiku Začít spolu, práce v tomto programu umožňuje svým pojetím vytvořit podmínky pro vzdělávání dětí s různou mírou nadání, různými preferencemi způsobu učení a různými potřebami podpory a pomoci. Škola pracuje podle vzdělávacího programu (viz. RVP pro základní vzdělávání č.j. 31504/2004-22) „Cesta pro všechny.“ Individuální přístup napomáhá k úspěšnému naplňování myšlenky integrace dětí s postižením nebo dětem výjimečně nadaným do kolektivu běžné třídy základní školy nebo mateřské školy.

Výuka probíhá ve 12 učebnách s celkovým počtem 220 žáků.

7.5.2 Údaje o pracovnících školy

Tabulka 20 Pracovníci školy 2

Počet učitelů ZŠ	13
Asistent pedagoga	5
Školní psycholog	1
Počet vychovatelů ŠD/ŠK	5
Počet provozních zaměstnanců	5

7.5.3 Školní poradenské pracoviště

Na této škole působí metodik prevence, výchovný poradce a školní psycholog. Koordinátorka pro prevenci sociálně patologických jevů má za úkol eliminovat nežádoucí jevy jako je šikana, užívání návykových látek atd. Škola má také zpracovaný plán EVVO, který svým pojetím podporuje MPP. Koordinátorka informuje žáky i zákonné zástupce o své funkci a nabízí jim svou pomoc. V případě potřeby řeší vzniklé situace s žáky, učiteli i rodiči. Škola zařadila mezi vzdělávací předměty Hodnotové vzdělávání, které upevňuje a rozvíjí sociální vztahy. Rozvíjí schopnost poznávání, sebereflekci, sebeovládání a toleranci, což jsou důležité dovednosti pro rozvoj osobnosti. Škola se zapojila do využívání preventivního anonymního oznamovacího kanálu pro prevenci i řešení šikany „Nenech to být“. Jedná se o mobilní aplikaci, pomocí které mohou děti i rodiče snadno, bezpečně a anonymně upozornit na šikanu a další druhy rizikového chování. Škola tím získala možnost spolupráce s odborníky v této oblasti.

8 Doporučení pro začínající pedagogy

Každý začínající učitel je díky studiu na vysoké škole vybaven dovednostmi, znalostmi a postoji, které využije ve své budoucí profesi učitele. V praxi nastanou situace, na které vás studium nepřipraví. Někdy to může být neochota kolegů spolupracovat s nováčkem, agresivita dětí, nepříjemná jednání s rodiči, šikana učitele, šikana mezi žáky atd.

Pro začínajícího učitele je důležité mít průvodce, zkušeného pedagoga = zavádějícího učitele. Učitel by se měl dobře seznámit s prostředím školy, školním vzdělávacím programem, elektronickou dokumentací, školním poradenským pracovištěm apod.

„Pro mě jako začínajícího učitele bylo velkou zkušeností práce asistenta pedagoga. Část úvazku jsem pracovala jako učitel a část úvazku jsem pracovala jako asistent pedagoga. Díky této zkušenosti jsem mohla sledovat práci zkušenějších kolegů, ať už to byly jejich metody a formy výuky, práce s kolektivem třídy.“

Doporučuji využívat materiály, semináře a adaptační kurzy pro začínající učitele (např: <https://www.projektsypo.cz/jsem-zacinajici-ucitel.html>, <https://www.edu.cz/methodology/nove-prakticke-materialy-pro-skoly-se-zacinajicimi-uciteli>).

Podstatným krokem nejen pro začínajícího učitele je sebehodnocení, určení priorit profesního rozvoje. Je potřeba si ujasnit, čeho konkrétně chceme dosáhnout.

V připravenosti prevence a řešení školní šikany doporučuji pro začínající učitele dobře se seznámit s Minimálním preventivním programem na škole a úzce spolupracovat s metodikem prevence a podílet se na přípravě a realizaci preventivních programů pro jednotlivé skupiny žáků.

9 Závěr

V této diplomové práci jsem chtěla zjistit, jak jsou začínající pedagogové připraveni na prevenci a řešení školní šikany. Do výzkumu byli zapojeni i zkušenější pedagogové ze dvou různých škol. Jednalo se o základní školy, jedna vesnická škola s alternativním přístupem a druhá škola s klasickým přístupem a velkým počtem žáků.

Začínající pedagogové přicházejí do škol s malou teoretickou přípravou ohledně prevence a řešení šikany nebo jiných kázeňských přestupků. Do zaměstnání nastupují s nízkým sebevědomím řešit tyto situace. Je otázkou, zda se od nich očekává, že hned budou řešit problémy se šikanou. Přípravenost začínajících učitelů by měla spočívat hlavně v teoretické přípravě. Učitel musí mít povědomí o různých projevech a stádiích šikany, neměl by se bát upozornit na náznaky sebemenší šikany a měl by spolupracovat s metodikem prevence.

Jak výzkum ukázal, ani zkušení pedagogové s dlouholetou praxí nejsou plně informováni o existenci minimálního preventivního programu. Učitelé jsou zavaleni velkým množstvím administrativy, soustředí se na svůj předmět, svou aprobaci a mnohdy jim unikají počáteční problémy žáků, které mohou být vyvrcholením závažnějších kázeňských přestupků, jako je například šikana ve třídě. Každá škola si vytváří vlastní systém výchovné strategie, a jako začínající pedagog jste do něj průběžně zasvěcováni díky uvádějícímu pedagogovi. K preventivním programům na školách se přistupuje spíše jako povinnost školy, za kterou odpovídá metodik prevence, a ostatní učitelé se od těchto programů distancují.

Při rozhovorech s respondenty se někdy objevovala nejistota a někdy i neochota hovořit na téma šikana. Pokud šlo o neformální rozhovory, kolegové byli sdílnější a hovořili jsme o různých způsobech prevence na školách, spolupráce s rodiči ohledně téma šikany. Sdílení s ostatními kolegy mi přineslo velké množství informací, jak o práci pedagoga, tak o náplni práce metodika prevence. Velice záleží na kolektivu a atmosféře školy, máte-li důvěru kolegů, lépe se spolupracuje a předávání informací a zkušeností je snazší a příjemnější pro všechny zúčastněné. Při krátké pedagogické praxi na vysokých školách nemůže student proniknout do středu dění na školách a nemůže poznat problémy a pracovní zátěž běžného učitele. Pro budoucí učitele bych doporučila souvislou pedagogickou praxi v delším rozmezí nebo práci asistenta pedagoga. Z vlastní zkušenosti mohu práci asistenta pedagoga doporučit

všem začínajícím kolegům. Díky této zkušenosti jsem mohla pozorovat dění ve třídě a vzájemnou spolupráci učitelů.

Šikaně na školách i mimo školu je lépe předcházet. Důležitá je především informovanost učitelů, žáků i rodičů. Tím, že bude společnost informována o problémech šikany a zároveň bude informována o prevenci a připravenosti tyto problémy řešit, by se výskyt šikany mohl snížit. Učitelé, žáci i rodiče by si měli uvědomit rizika šikany, jak se šikana projevuje, že zahrnuje nejen fyzické útoky, ale i pomluvy, opakované posměšky, vyčleňování z kolektivu atd. Všichni by si měli uvědomit, že škola se snaží šikaně předcházet a v případě výskytu je připravena s možnostmi, jak ji řešit. Rodiče i děti jsou dobře informováni o tom, na koho se mohou obrátit v případě podezření nebo výskytu šikany. Vzájemná důvěra a respekt všech nám může pomoci zlepšit situaci na školách nejen ohledně šikany, ale i vzájemného vzdělávání.

Příloha 1

Dotazník vlastní konstrukce určený pro pedagogy

Dobrý den, studuji Pedagogickou fakultu Karlovy univerzity obor Pedagogika. Prosím Vás tímto o vyplnění tohoto dotazníku, který bude součástí mé diplomové práce. Dotazník je zcela anonymní. Děkuji Vám za Vaši ochotu a čas.

Jana Fáčková

Dotazník pro učitele ZŠ

1. Pohlaví

Muž x žena

2. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání a zaměření školy?

SŠ

VŠ

3. Délka praxe

4. Na jakém stupni ZŠ učíte?

5. Myslíte si, že jste byli v rámci Vašeho vysokoškolského studia dostatečně připraveni na řešení a prevenci šikany?

ANO – NE

6. Účastnil(a) jste se někdy odborného vzdělávacího semináře/kurzu, který byl zaměřen na řešení a prevenci šikany?

ANO – NE

7. Jaké máte možnosti dalšího vzdělávání ohledně problematiky šikany na Vaší škole?

a) žádné

b) minimální

- c) dobré
- d) velmi dobré

8. Má Vaše škola vypracovaný metodický pokyn k řešení šikany?

ANO – NE

9. Seznámil(a) jste se s Vaším metodickým pokynem k řešení šikany?

ANO – NE

10. Setkal(a) jste se osobně při své práci se šikanou?

ANO – NE

11. Jaký postup byste zvolil(a) při objevení šikany ve třídě?

- a. řešil(a) bych danou situaci sám(a)
- b. oznámil(a) bych danou situaci třídnímu učiteli
- c. řešil(a) bych situaci ve spolupráci s vedením školy

12. Jak často s dětmi mluvíte o šikaně?

- a) nikdy
- b) málo
- c) často
- d) velmi často

13. Myslíte si, že žáci Vaší třídy chápou plně význam výrazu šikana?

- a) ano
- b) ne
- c) částečně
- d) vůbec nevím

14. Jaký je podle Vás důvod k šikanování mezi dětmi?

- a) vliv kamarádů, party
- b) sledování násilných filmů programů
- c) snaha být středem pozornosti
- d) nedostatek empatie
- e) nedostatečná výchova v rodině

15. Je na Vaší škole nějaký certifikovaný preventivní program zaměřený na rizikové chování dětí? Pokud ANO, napište název programu.

ANO – NE

Příloha 2

Otázky – strukturovaný rozhovor pro začínajícího pedagoga

1. Co Vás vedlo k profesi učitele?
2. Jak dlouho už vykonáváte praxi učitele?
3. Splnila učitelská profese Vaše očekávání?
4. Jak hodnotíte vzdělávání pedagogů na VŠ ohledně prevence a řešení šikany?
5. Měl/a jste za dobu svého profesního působení zkušenosti s řešením šikany? Pokud ano, jak jste postupoval/a a byla tato situace pro Vás jako pedagoga zátěžová?
6. Vyhledáváte vlastní zdroje informací o prevenci a řešení šikany nebo jste absolvoval odborný kurz, seminář od zaměstnavatele?
7. Konzultujete své postupy při řešení šikany s metodikem prevence nebo školním psychologem?
8. Je pro Vás školní prostředí bezpečné a důvěryhodné?

Příloha 3

Otázky – strukturovaný rozhovor s metodikem prevence

1. Jak dlouho pracujete ve školství a jak dlouho jako školní metodik prevence?
2. Jak chápete pojem "primární prevence"?
3. Jaké formy prevence využíváte na základní škole, kde pracujete?
4. Jak velká je efektivita preventivního působení metodika prevence na ZŠ?
5. Kolik řešíte případů výskytu šikany jakožto školní metodik prevence v průběhu jednoho školního roku?
6. Vyrůstají každoročně případy šikany u dětí?
7. Pozorujete, že by se šikana projevovala u čím dál mladších dětí?
8. Jaký byl Váš první případ řešení šikany? Řešila byste dnes případ jinak?

Příloha 4

Strukturovaný rozhovor s metodikem prevence na škole č. 1

Jak dlouho pracujete ve školství a jak dlouho jako školní metodik prevence?

Ve školství pracuji 13 let, metodikem jsem 6 let

Jak chápete pojem "primární prevence"?

Primární prevence je všeobecná prevence zaměřena na sociálně patologické jevy jako je záškoláctví, šikana, alkoholismus apod. Primární prevenci se snažíme žákům přiblížit jednotlivá témata, seznamujeme je (rozuměno učitele) s jejich obsahem, možnými riziky i následky. Na prvním stupni učitelé převážně využívají hovorové chvíle a předmět Čls. Primární prevence se ale samozřejmě prolíná i v dalších přemetech. Na druhém stupni využíváme třídnické hodiny, předměty Vko a Vkz.

Jaké formy prevence využíváte na základní škole, kde pracujete?

Jak jsem již zmiňovala výše, prevence se prolíná různými předměty např. v Čj mohou žáci vypracovat esej na různá témata zaměřená na prevenci, dále využíváme ponejvíce předměty Vko, Vkz, Čls a v rámci Vv se naše škola zapojuje do preventivních soutěží. Daná témata se třídou řeší většinou třídní učitel, či školní psycholog v rámci třídnických hodin a hovorových chvílek. Dále naše škola využívá různé preventivní programy, např. Divadlo Ve tři, Revolution train, Bezpečně na internetu, Beseda o dospívání, Beseda o trestněprávní odpovědnosti dětí, dopravní hřiště a spolupracujeme s různými orgány a preventistou Policie ČR. Napříč 1. stupněm probíhá projekt Kočičí zahrada. Naše škola žákům také nabízí službu Na slovíčko, kde se mohou děti podělit o své starosti s metodikem prevence, schránku důvěry umístěnou ve škole i elektronickou schránku důvěry. Úzce spolupracují i s okresní metodičkou prevence, v rámci ORP MAP i s ostatními kolegy z oboru. Pravidelně se také scházíme s mými kolegy ze středních a základních škol a předáváme si své zkušenosti. Nyní využívám i supervize s mými kolegy metodiky.

Jak velká je efektivita preventivního působení metodika prevence na ZŠ?

To si netroufám odhadnout, ale doufám, že v mnohých případech je prevence efektivní. Mám vždy velkou radost, pokud se nám podaří společnými silami vyřešit trable, se kterými za mnou chodí žáci naší školy. Díky prevenci, která probíhá již od přípravné třídy se žáci seznámí s různými rizikovými situacemi a je pak na jejich zodpovědnosti, jak budou v takových situacích jednat. Naše škola velmi podporuje zodpovědnost žáka za svoje vzdělání a jednání.

Kolik řešíte případů výskytu šikany jakožto školní metodik prevence v průběhu jednoho školního roku?

Za tento školní rok jsme řešili 2 závazně výskytu šikany.

Vzrůstají každoročně případy šikany u dětí?

V poslední době ano, řekla bych, že díky sociální sítím začíná převažovat více kyberšikana

Pozorujete, že by se šikana projevila u čím dál mladších dětí?

Ano, řekla bych, že na mnohých dětech se neblaze projevila distanční výuka a izolace od ostatních spolužáků. Šikana často začíná již na 1. stupni ZŠ, často se jedná o 3. třídu

Jaký byl Váš první případ řešení šikany? Řešila byste dnes případ jinak?

Mým prvním případem byla šikana 3 žáků šesté třídy jejich spolužáka. Zde probíhala slovní i fyzická šikana. Situaci bych dnes řešila asi podobně, jen bych už dnes použila jiný jazyk (způsob hovoru) než tehdy. Postup bych ale volila stejný.

Příloha 5

Strukturovaný rozhovor s metodikem prevence na škole č. 2

Jak dlouho pracujete ve školství a jak dlouho jako školní metodik prevence?

18 let pracuji ve školství i vykonávám činnost metodika prevence.

Jak chápete pojem "primární prevence"?

Jednoznačně to chápu jako aktivity pro žáky, jejichž cílem je předcházení vzniku rizikového chování nebo snížení či šíření výskytu rizikového chování mezi žáky.

Jaké formy prevence využíváte na základní škole, kde pracujete?

- **velký důraz klademe na budování zdravého klimatu ve třídách:**
 - každodenní komunitní kruhy na 1. stupni ZŠ – kde je prostor k řešení situací z pohledu dětí i vyučujícího
 - třídnické hodiny na 2. stupni – žáci (i rodiče) mají důvěru v třídní učitele, kterým se mohou s problémy svěřit. Rodiče mohou přijít osobně, zavolat nebo probrat na tripartitní schůzce, která se koná na 1. stupni vždy ve čtvrtletí. Rodiče žáků 2. stupně to mohou projednat na konzultačních dnech opět s jednotlivými vyučujícími. Taktéž mohou kontaktovat metodika prevence, výchovného poradce, třídního učitele, ...
- **hodnotové vzdělávání** – jedná se o nový předmět, ve kterém se prolínají témata z etické výchovy. Vedeme žáky, aby si vytvářeli systém vlastních hodnot, na základě, kterých se pak v životních situacích rozhodovali.
- **schránka důvěry**
- **programy zaměřené na kyberšikanu, šikanu, návykové látky, ... které zajišťuje externí služba (Policie ČR, neziskové organizace, ...)**
- **organizujeme vícedenní školní výlety společné pro žáky z 1. stupně a 2. stupně – cílem je opět budování a upevňování vztahů**
- **nově využíváme přítomnost školního psychologa, od kterého očekáváme fundované rady pro řešení vznikajících situací.**

Jak velká je efektivita preventivního působení metodika prevence na ZŠ?

- *na naší škole metodik spíše zaujímá místo jako koordinátor preventivních programů (vyučující za ním chodí s konkrétními náměty nebo obtížemi v kolektivu a on podle toho programy zařazuje do plánu)*
- *vzhledem k tomu, že jsme malá škola, daří se nám vztahové problémy odhalit nejen dříve, ale včas vše projednat na poradách, kde jsou přítomni učitelé, ale i vychovatelé – navržená opatření se tak uplatňují nejen ve výuce, při dozorech o přestávkách, ale také ve školní družině/klubu – což vede k intenzivnějšímu a efektivnějšímu “potírání” nevhodného chování*

Kolik řešíte případů výskytu šikany jakožto školní metodik prevence v průběhu jednoho školního roku?

- *jsme malou školou o 120 žácích, nejčastěji řešíme 1. - 2. stupeň šikany – ostrakismus a přitvrzování manipulace v rámci některých tříd – tento jev vyplouvá na povrch vždy v určitých časových sinusoidách – v tomto školním roce řešíme nejčastěji v 6. ročníku. Nejčastěji je řešeno třídním učitelem, k projednání s celým sborem proběhlo v tomto školním roce asi 2x. U ostatních ročníků jen velmi ojediněle – spíše vůbec.*

Vzrůstají každoročně případy šikany u dětí?

Vzrůstají u tříd, kde se výrazněji změnilo složení žáků z důvodu přestupu - např. do současného 6. ročníku přistoupili 2 chlapci a 3 žákyně s OMJ. Jeden chlapce přestoupil právě z důvodu výchovných problémů na původní škole. Třídní kolektiv se buduje od 1. ročníku, pokud dojde k výraznějšímu “naředění” o nové žáky, může zaběhlý systém a chování ve třídě přestat fungovat.

Pozorujete, že by se šikana projevovala u čím dál mladších dětí?

Pokud se budeme bavit o 1. - 2. stupni (ostrakismu) tak určitě ano – setkáváme se s tímto jevem už v mateřské škole, kde při řešení narážíme na postoj rodičů, kteří se snaží děti vychovávat jako OSOBNOSTI, které jsou ale nedotknutelné bez podpory emoční inteligence, asertivního chování a zodpovědnosti za své jednání. Děti jsou stále stejné, ale postoj rodičů k výchově je výrazně pokřivený.

Vyšších stupňů šikany u mladších dětí si nejsem vědoma.

Jaký byl Váš první případ řešení šikany? Řešila byste dnes případ jinak?

Díky bohu jsem nikdy nemusela řešit žádné závažné jednání jako fyzické napadení “slabšího” nebo cílenou psychickou manipulaci. Přesto jsem se dopouštěla chybných postupů, protože jsem nedostatečně odhadla situaci na třídě. Při “konfliktech” jsem nechala dotyčného konfrontovat výpovědi celé třídy, jestli to tak bylo, nebo nebylo. Na místo toho, abych si zajistila výpovědi každého účastníka zvlášť, a tím zajistila ochranu potenciální oběti. Taktéž jsem si o řadě rozhovorů nevedla písemné záznamy, které by pak sloužily jako podklad při řešení nevhodného chování či začínající šikany.

Případ, který mi uvízl v paměti se týkal dívky v 8. ročníku, na který poukázal její otec, že je dívka vulgárně nadáváno a je zesměšňována skupinou spolužáků. Jako důkaz otec předložil nahrávku spolužáků. O všem jsme udělala zápis, nechala podepsat zákonného zástupce i tuto dívku. Následující den jsem vyslechla všechny zúčastněné (každého zvlášť), nikdo z toho nic nepopíral. Pouze nahrávka byla učiněna tak, že dívka záměrně chlapce slovně vyprovokovala, a když začali být vulgární a nadávat jí, zmáčkla nahrávání, a tím učinila nahrávku. S výsledkem šetření byl zákonný zástupce seznámen, na 14 dní byly posílány dohledy o přestávkách a častěji byla tato třída dohledávána. Situace se během týdne uklidnila a další řešení nebylo zapotřebí.

Příloha 6

Strukturovaný rozhovor pro začínajícího pedagoga č. 1

1. Co Vás vedlo k profesi učitele?

Neměla jsem konkrétní motivaci, bavila mne historie a pedagogická škola byla jedna z možností.

2. Jak dlouho už vykonáváte praxi učitele?

Praxi vykonávám 4. rokem.

3. Splnila učitelská profese Vaše očekávání?

Bohužel ne. Nastupovala jsem plná ideálů a vizí, jaké to bude ideální a “super.” A po pár měsících přišlo vystřízlivění.

4. Jak hodnotíte vzdělávání pedagogů na VŠ ohledně prevence a řešení šikany?

Obecně jako učitelé si nejsem vědoma nějakého speciálně zaměřeného vzdělávání. Ale samozřejmě ty kompetentní osoby (metodici prevence) jsou proškolení často a snaží se pak ty poznatky sdílet ostatním. Ale těžko hodnotit.

5. Měl/a jste za dobu svého profesního působení zkušenosti s řešením šikany? Pokud ano, jak jste postupoval/a a byla tato situace pro Vás jako pedagoga zátěžová?

Zatím neměla a jsem ráda.

6. Vyhledáváte vlastní zdroje informací o prevenci a řešení šikany nebo jste absolvoval odborný kurz, seminář od zaměstnavatele?

Přiznám se, že sama nevyhledávám žádné informace.

7. Konzultujete své postupy při řešení šikany s metodikem prevence nebo školním psychologem?

Pokud se vyskytne ve třídě nějaký jev, který bych potřebovala nahlásit, jako první jdu za třídním učitelem, který tu třídu zná nejlépe. A někdy to také zkonzultuji s metodikem prevence.

8. Je pro Vás školní prostředí bezpečné a důvěryhodné?

Já doufám a věřím, že ano.

Příloha 7

Strukturovaný rozhovor pro začínajícího pedagoga č. 2

1. Co Vás vedlo k profesi učitele?

Možnost vést žáky k zájmu o předmět, být průvodcem ve vzdělávání.

2. Jak dlouho už vykonáváte praxi učitele?

Čtyři roky.

3. Splnila učitelská profese Vaše očekávání?

Částečně

4. Jak hodnotíte vzdělávání pedagogů na VŠ ohledně prevence a řešení šikany?

Všeobecný základ jsem absolvovala, byl dostatečný a semináře i přednášky jsem měla ráda.

5. Měl/a jste za dobu svého profesního působení zkušenosti s řešením šikany? Pokud ano, jak jste postupoval/a a byla tato situace pro Vás jako pedagoga zátěžová?

Osobně jsem nemusela šikanu řešit, každopádně to zátěž bude a postup by byl (předpokládám) hodně individuální.

6. Vyhledáváte vlastní zdroje informací o prevenci a řešení šikany nebo jste absolvoval odborný kurz, seminář od zaměstnavatele?

Obrátila bych se na odborníky, ráda si ale mezi kurzy/četbou vybírám (podle lektora, autora)

7. Konzultujete své postupy při řešení šikany s metodikem prevence nebo školním psychologem?

Určitě a doporučuji

8. Je pro Vás školní prostředí bezpečné a důvěryhodné?

Chtěla bych to tak mít.

Příloha 8

Strukturovaný rozhovor pro začínajícího pedagoga č. 3

1. Co Vás vedlo k profesi učitele?

Učit jsem chtěla už od školky, takže jsem si v podstatě splnila svůj sen. Ráda se učím a ráda učím i druhé. Na střední škole jsem si přivydělávala doučováním.

2. Jak dlouho už vykonáváte praxi učitele?

V lednu tohoto roku to byly 2 roky.

3. Splnila učitelská profese Vaše očekávání?

Myslím si, že víc než to. Poskytuje mi záminku pro neustálé učení se novým věcem, a to mě velmi baví. Na druhou stranu si ale uvědomuji, jak náročná je to profese, a především jak velká je to zodpovědnost.

4. Jak hodnotíte vzdělávání pedagogů na VŠ ohledně prevence a řešení šikany?

Při studiu jsem se příliš nesešla s předmětem, který by se zaměřil na prevenci a řešení šikany (mohl to být tak jeden předmět za pětileté studium). Přestože je šikana na školách běžným jevem, nemám pocit, že bych byla z vysoké školy nijak zvlášť erudovaná.

5. Měl/a jste za dobu svého profesního působení zkušenosti s řešením šikany? Pokud ano, jak jste postupoval/a a byla tato situace pro Vás jako pedagoga zátěžová?

Jelikož nejsem třídní učitelka, setkala jsem se s řešením šikany jen v rámci mých předmětů. Většinou se snažím vyslechnout všechny spoluúčastníky šikany (oběť, agresora i přihlížející) a poskytnout potřebnou oporu. Dále se pak obracím na třídní učitele/učitelky, se kterými vymýšlíme další postup. Samozřejmě jsem z podobných situací smutná a je pro mě velmi nepříjemné řešit je (přestože je to potřeba). Jak jsem zmínila výše – nemám pocit, že bych měla dost informací, zkušeností, jak dané situace řešit a zvládat.

Nedávno jsem se však dostala i k funkci školní metodičky prevence, takže se snažím o zřízení preventivních programů, které mohou pomoci vyučujícím i dětem rozeznat a řešit šikanu (např. finský program KiVa).

6. Vyhledáváte vlastní zdroje informací o prevenci a řešení šikany nebo jste absolvoval odborný kurz, seminář od zaměstnavatele?

Většinou si sama hledám informace v odborných knihách, podcastech (např. podcast Linky bezpečí), ale žádný kurz jsem zatím neabsolvovala.

7. Konzultujete své postupy při řešení šikany s metodikem prevence nebo školním psychologem?

Nově máme ve škole sdíleného školního psychologa, takže pokud je možnost, obracím se na něj. Často se pak obracím na paní ředitelku, která zároveň vykonává i funkci výchovné poradkyně a dříve byla také metodičkou prevence.

8. Je pro Vás školní prostředí bezpečné a důvěryhodné?

Mám pocit, že je to dost jako na horské dráze – občas mám pocit, že bych se do školy nejradši nastěhovala, abych tam mohla být pořád, ale někdy se nemůžu dočkat, až po náročném dni přijedu domů. Všichni pracovníci školy (a s nimi i já) se však snaží, aby prostředí bylo co nejbezpečnější, což je podle mě důležité.

Příloha 9

Strukturovaný rozhovor pro začínajícího pedagoga č.4

1. Co Vás vedlo k profesi učitele?

Dlouhodobá práce s dětmi, která mě od vedoucího tábora dovedla do družiny a odtamtud k učení.

2. Jak dlouho už vykonáváte praxi učitele?

Čtyři roky.

3. Splnila učitelská profese Vaše očekávání?

Vlastně jsem si myslel, že to mají učitelé snazší, nečekal jsem tolik hodin strávených přípravami a psaním slovních hodnocení.

4. Jak hodnotíte vzdělávání pedagogů na VŠ ohledně prevence a řešení šikany?

Jako švédský stůl. To téma je v menu, ale ne každý si ho zvolí. Nevím, jak to mají ostatní obory, ale já studuji jako druhý obor pedagogiku a tam jsme se tématu dotkli. Kdybych si ho ale sám cíleně nevybral, nejspíš bych mnoho nevěděl.

5. Měl/a jste za dobu svého profesního působení zkušenosti s řešením šikany? Pokud ano, jak jste postupoval/a a byla tato situace pro Vás jako pedagoga zátěžová?

S vyššími stupni šikany jsem se zatím neseťkal, většinou jsem řešil situace vyplývající z ostrakizace.

6. Vyhledáváte vlastní zdroje informací o prevenci a řešení šikany nebo jste absolvoval odborný kurz, seminář od zaměstnavatele?

Pouze vlastní informace.

7. Konzultujete své postupy při řešení šikany s metodikem prevence nebo školním psychologem?

Samozřejmě.

8. Je pro Vás školní prostředí bezpečné a důvěryhodné?

Ano.

Příloha 10

Strukturovaný rozhovor pro začínajícího pedagoga č.5

1. Co Vás vedlo k profesi učitele?

K profesi učitelky mě přivedly mé děti. Ještě v těhotenství jsem vystudovala speciální pedagogiku a při rodičovské dovolené jsem dostala nabídku pracovat ve škole. Další studia pro vykonávání profese učitel přicházela postupně, jak se měnilo mé zaměření na různé specializace.

2. Jak dlouho už vykonáváte praxi učitele?

Ve školství pracuji od roku 2003. Nejprve jako vedoucí v Domě dětí a mládeže, s přestěhováním jsem nastoupila jako učitelka mateřské školy. Po SZZ z psychologie a speciální pedagogiky jsem dostala příležitost učit předměty Speciálně pedagogické péče a Pedagogické intervence. Nyní, po doplnění dalšího studia, již 2 roky pracuji jako třídní učitelka na 1. stupni ZŠ

3. Splnila učitelská profese Vaše očekávání?

Ano, nadmíru. Je to zajímavá a rozmanitá práce, za kterou jsou minimálně na konci školního roku, vidět výsledky. Baví mne různorodá skladba žáků. Neříkám, že práce je vždy snadná, někdy je třeba delší čas pro vytvoření si vztahu k žákům. Stále mě něco překvapuje...

4. Jak hodnotíte vzdělávání pedagogů na VŠ ohledně prevence a řešení šikany?

Asi jsem měla to štěstí, že jsem v rámci magisterského studia celý rok byla pod vedením pana doktora Koláře – předního českého specialisty na šikanu ve školním prostředí... Proto svůj přehled v této otázce hodnotím kladně. Jak tomu je na jiných vysokých školách, nevím.

5. Měl/a jste za dobu svého profesního působení zkušenosti s řešením šikany? Pokud ano, jak jste postupoval/a a byla tato situace pro Vás jako pedagoga zátěžová?

Naštěstí jsem zatím neměla příležitost setkat se se šikanou. I když určité chování žáků, pokud by nebylo včasné řešeno, by k šikaně mohlo dospět. Pokud si ve třídě všimnu nějakého vyčleňování žáka, snažím se v rámci hodin s dětmi pracovat na uvědomění si vzájemných vztahů, dobrých vlastností žáků – o kterých mluvíme především.

6. Vyhledáváte vlastní zdroje informací o prevenci a řešení šikany nebo jste absolvoval odborný kurz, seminář od zaměstnavatele?

V rámci magisterského studia mám certifikát Krizové intervence a Koučinku. Jinak samozřejmě sleduji současný vývoj v této oblasti.

7. Konzultujete své postupy při řešení šikany s metodikem prevence nebo školním psychologem?

Převážně ano. Jak se školním psychologem, metodikem prevence, tak i s výchovným poradcem. Někdy je však třeba zasáhnout hned a pak se spoléhám na své vědomosti, zkušenosti a také na takřkajíc, vlastní intuici...

8. Je pro Vás školní prostředí bezpečné a důvěryhodné?

Ano. Cítím se zde dobře. S kolegy mám vřelé nebo alespoň dobré vztahy, ...myslím.

Příloha 11

Strukturovaný rozhovor pro začínajícího pedagoga č. 6

1. Co Vás vedlo k profesi učitele?

Rodinná situace a možnosti volných pracovních míst v okolí bydliště.

2. Jak dlouho už vykonáváte praxi učitele?

Druhý školní rok.

3. Splnila učitelská profese Vaše očekávání?

Celkem ano.

4. Jak hodnotíte vzdělávání pedagogů na VŠ ohledně prevence a řešení šikany?

Nedostatečné (na pedagogickém minimu).

5. Měl/a jste za dobu svého profesního působení zkušenosti s řešením šikany? Pokud ano, jak jste postupoval/a a byla tato situace pro Vás jako pedagoga zátěžová?

Ano. Nahlášení třídnímu učiteli a v hodinách hlídání, aby se k danému žákovi ostatní chovali slušně. Zátěž to je především v situaci, kdy žák nemá jiné zastání a spolčuje se proti němu celá třída.

6. Vyhledáváte vlastní zdroje informací o prevenci a řešení šikany nebo jste absolvoval odborný kurz, seminář od zaměstnavatele?

Informace čerpám na poradách, využívám možnost konzultace s psychologem, samostudium.

7. Konzultujete své postupy při řešení šikany s metodikem prevence nebo školním psychologem?

Ano.

8. Je pro Vás školní prostředí bezpečné a důvěryhodné?

Převážně ano. Nemám zkušenost s krajní situací. Pouze v rámci nerespektování učitele třídou nebylo zasáhnuto vedením. Někteří žáci mohou dosti překvapit a hledám způsoby, jak se mohu ohradit, a přitom žáka nijak neurazit.

Příloha 12

Strukturovaný rozhovor pro začínajícího pedagoga č. 7

1. Co Vás vedlo k profesi učitele?

To vlastně ani sama nevím. V rodině nikdo učitel není, takže tenhle, vzor se mě netýká. Rozhodně si pamatuju, že někdy během hodiny přírodopisu na základce mi prolétlo hlavou, takhle bych to vysvětlovala taky, kdybych učila. A ta myšlenka se mě (byť v různých obměnách) nepustila.

2. Jak dlouho už vykonáváte praxi učitele?

Začínám 2. rok

3. Splnila učitelská profese Vaše očekávání?

Více méně, ale spíš jsem žádná očekávání neměla.

4. Jak hodnotíte vzdělávání pedagogů na VŠ ohledně prevence a řešení šikany?

Velmi nedostačující.

5. Měl/a jste za dobu svého profesního působení zkušenosti s řešením šikany? Pokud ano, jak jste postupoval/a a byla tato situace pro Vás jako pedagoga zátěžová?

Ano – na začátku školního roku nám ve třídě trošku vztahy ve třídě zadrhávaly. Kluci vysazovali na spolužačku (to se táhlo už z prvního stupně) a na nového žáka z Ukrajiny. To jsme řešili domluvou s tím, že se dala informace rodičům, kluci byli seznámeni s tím, co bude následovat, pokud se situace nezlepší, nebo nedej bože zhorší. Od té doby je ve třídě poměrně klid.

6. Vyhledáváte vlastní zdroje informací o prevenci a řešení šikany nebo jste absolvoval odborný kurz, seminář od zaměstnavatele?

Ne

7. Konzultujete své postupy při řešení šikany s metodikem prevence nebo školním psychologem?

Ano – na třídnické hodině, která byla v závislosti na stupňujícím se chování kluků byl přítomný školní psycholog. Školní metodička prevence byla seznámena se situací, že se ve třídě něco takového děje.

8. Je pro Vás školní prostředí bezpečné a důvěryhodné?

Ano – i jako úplnému nováčkovi mi to není předhazováno.

Příloha 13

Rozhovor se školním psychologem

Jak dlouho vykonáváte práci školního psychologa?

6 let

Jak dlouho pracujete na škole č.1 a na škole č. 2?

1 rok

5 měsíců

Je školní psycholog pro školu opravdu nezbytný?

Určitě ano, a to ve všech ohledech. Dnešní děti se potýkají s různými problémy, ať jsou to problémy s učením nebo problémy se spolužáky a v rodině.

Školy obsadí funkci školního psychologa (zaplácnou místo) a někdy se stane, že odmítají spolupracovat, neuvědomují si, co přesně obnáší práce školního psychologa. Setkal jsem se rozdílným přístupem vedení škol. Také mnoho záleží na postoji a přístupu veřejnosti, jaké dostane informace o mé práci.

Součástí mojí práce je také podpora vzájemné spolupráce rodičů a školy. Mnohdy se setkávám s odmítavým přístupem právě ze strany rodičů. Pokud rodiče mají předsudky k profesi ŠP, je tato práce, a hlavně pomoc dětem velmi složitá. Měl bych umět pracovat s celou rodinou, v případě potřeby ji podpořit, pokusit se ji zaktivizovat v zájmu dítěte. Jsem kompetentní k tomu, abych posoudil případnou potřebu další péče o dítě a rodiče vhodným způsobem nasměroval k využití pomoci dalšího odborníka.

Bohužel v jedné škole došlo k odmítnutí mojí spolupráce během školního roku.

Co bylo příčinou k odmítnutí Vaší spolupráce?

Myslím, že hlavním důvodem byla právě špatná informovanost veřejnosti, hlavně rodičů, odmítavý přístup pedagogů. Šlo o vesnickou školu, kde jsem dostal nálepku divného člověka (každý psycholog je divný, zase fenomén doby).

Na prvním místě by měla být dobrá informovanost co je práce školního psychologa.

Čím se podílíte na budování zdravého klima ve škole?

Svou práci zaměřuji na pomoc žákům a celým třídním kolektivům hlavně formou her, přednáškovou činností. Pracuji se skupinami v rámci psychohygieny, poskytuji individuální konzultační hodiny.

Řešíte na některé škole, kde právě působíte, výskyt šikany? Pokud ano, jaká stádia šikany se vyskytují na školách, v jakých třídách?

Ano, na obou školách jsou problémy se šikanou. Hlavně se vyskytuje první stádium šikany – ostrakismus. Ve škole č. 1 je výskyt šikany ve větší míře a vyskytuje se už na prvním stupni. V nedávné době jsem řešil jeden případ ve 4. třídě.

Pomohl jste tento případ vyřešit?

Myslím si, že ano. Náprava a pomoc probíhala formou rozhovorů mezi zúčastněnými. Šlo o dvě dívky, z kterých jsou teď nejlepší kamarádky.

Na škole č. 2 dochází k případů šikany převážně na 2. stupni ve vyšších ročnících.

Kdo je častěji šikanován dívky nebo chlapci?

Z mého pozorování dochází častěji k šikaně mezi chlapci.

Kdo je častěji agresorem dívky nebo chlapci?

Zaznamenávám častěji, že agresorem bývá častěji chlapec.

Jakým způsobem je dětem ubližováno?

Ze začátku to bývají hlavně slovní útoky, slovní napadení, které postupuje v záškodnictví ze strany agresorů. Děti si schovávají a ničí věci, neuvědomují si, že to někomu může vadit. Na těchto školách zatím nedošlo k fyzickému napadení, jde spíše o psychické ubližování.

Kde hledají šikanované děti pomoc?

Na školách fungují schránky důvěry, poradenské pracoviště. Na škole č. 2 mě děti už vyhledávají individuálně a myslím, že jsou dobře informováni od metodika prevence, na koho se mohou obrátit.

Vyskytl se na některé škole případ šikany učitele nebo zaměstnance školy? Pokud ano, můžete mi popsat, jak tyto případy řešíte?

Ano řeším snažím se pomáhat i pedagogům. Na škole č. 1 jde o začínajícího pedagoga. Žáci dotyčného pedagoga vůbec neuznávají jako autoritu, zesměšňují ho, nerespektují žádná pravidla, v hodinách panuje hluk a absolutní nekázeň žáků. Snažím se o nápravu skupiny, diskutujeme a snažíme se o různé stmelovací a poznávací cvičení.

Vysvětlete, jak mohou školní psychologové podpořit učitele?

Při prvním podezření rebelie přestat učit, změnit třídu, dát si pozor, aby se to znovu nestalo.

Pro začínající pedagogy bych doporučil kurzy = praktické sebezkušenostní kurzy, krizová intervence, psychohygienu, dechová cvičení, komunity building, kurz asertivity.

Seznam použitých informačních zdrojů

ARABADŽIEV, Sáva. *Šikana na učitelích*. Online. In: Učitel'ské noviny: týdeník pro učitele a přátele školy. 2011. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/publikace/sikana-na-ucitelich>. [cit. 2023-02-25].

BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany*. Praha: ISV, 2003. ISBN 80-86642-08-9.

BURDOVÁ, PhDr.Mgr. Eva. *Bezpečné klima v praxi školního metodika prevence: aneb jak má školní metodik prevence vést učitele tak, aby se nad jejich třídou nesnášel mrak*. Online. VZDĚLÁVACÍ INSTITUT STŘEDOČESKÉHO KRAJE. Dostupné z: <https://visk.cz/>. [cit. 2023-04-23].

ČERNOUŠKOVÁ, Jana. Online. In: Eduzín. Dostupné z: <https://eduzin.cz/wp/2022/09/20/pred-sto-lety-byli-ucitele-muzi-dnes-je-to-80-procent-zen-dulezitejsi-je-zda-je-clovek-inspirativni-rika-sociolozka/>. [cit. 2023-04-30].

DYTRTOVÁ, Radmila a KRHUTOVÁ, Marie. *Učíte: Příprava na profesi*. 1. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2264-1.

HUTLY, H. *Beginning Teachers Coceptions of Competence*. 2008. Australian Educational Researcer 35, 2008. ISBN 0311-6999.

CHARVÁT, Miroslav a JURYSTOVÁ, Lucie. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. 2. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-393-8.

JANOŠOVÁ, Pavlína. Zastánci šikanovaných žáků pomáhají zastavovat šikanu a zmírňovat její následky. *Prevence: Časopis pro školní praxi*. 2018, roč. 15, č. 10, s. 4. ISSN 1214-8717.

JANOŠOVÁ, Pavlína. *Psychologie školní šikany*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-2992-3.

KARNS, Michelle. *Jak budovat dobrý vztah mezi učitelem a žákem*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-032-4.

KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1.

KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.

KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.

KOPECKÝ, Kamil. Útoky na učitele v online prostředí. *Prevence: Časopis pro školní praxi*. 2022, roč. 19, č. 2, s. 4. ISSN 1214-8717.

POR.PHDR.PAPEŽOVÁ, Zdeňka. *Policie České republiky: PREVENCE - Šikana*. Online. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/prevence-sikana.aspx>. [cit. 2022-03-26].

PORTMANN, Rosemarie. *Jak zacházet s agresivitou*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-094-4.

PRŮCHA, Jan. *Pedagogický slovník*. 7. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky*. 1. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-399-4.

ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. 1. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9.

ŘÍČAN, Pavel. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. ISBN 80-7178-513-X.

SMITH, Charles. *Třída plná pohody*. 3. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-602-0.

Školský Zákon č. 561/2004 Sb. In: .

Národní ústav pro vzdělávání: Školní metodik prevence. Online. Dostupné z: <https://www.nuv.cz/projekty/rspp/skolni-metodik-prevence>. [cit. 2022-04-13].

PRIMÁRNÍ PREVENCE MŠMT: CERTIFIKACE ODBORNÉ ZPŮSOBILOSTI PROGRAMŮ PRIMÁRNÍ PREVENCE. Online. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/certifikace-programu-primarni-prevence-1>. [cit. 2023-04-30].

Online. MŠMT: Metodický pokyn k řešení šikany ve školách. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/msmt-aktualizuje-metodicky-pokyn-k-reseni-sikany-ve-skolach>. [cit. 2023-02-25].

Seznam příloh

Příloha 1 – Dotazník vlastní konstrukce určený pro pedagogy

Příloha 2 – Otázky – strukturovaný rozhovor pro začínajícího pedagoga

Příloha 3 – Otázky – strukturovaný rozhovor s metodikem prevence

Příloha 4 – Strukturovaný rozhovor s metodikem prevence na škole č. 1

Příloha 5 – Strukturovaný rozhovor s metodikem prevence na škole č. 2

Příloha 6 - Strukturovaný rozhovor pro začínajícího pedagoga č. 1

Příloha 7 – Strukturovaný rozhovor pro začínajícího pedagoga č. 2

Příloha 8 – Strukturovaný rozhovor pro začínajícího pedagoga č. 3

Příloha 9 – Strukturovaný rozhovor pro začínajícího pedagoga č.4

Příloha 10 – Strukturovaný rozhovor pro začínajícího pedagoga č.5

Příloha 11 – Strukturovaný rozhovor pro začínajícího pedagoga č. 6

Příloha 12 - Strukturovaný rozhovor pro začínajícího pedagoga č. 7

Příloha 13 - Rozhovor se školním psychologem

Seznam tabulek

Tabulka 1- Rysy chování, spolupráce, vztahů a celkové atmosféry charakterizující různá stadia negativního vývoje skupiny (Michal Kolář)

Tabulka 2 - Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Jaké je vaše pohlaví?

Tabulka 3 - Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Vaše nejvyšší vzdělání?

Tabulka 4 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Jaké bylo/je zaměření vašeho studia?

Tabulka 5 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Délka vaší praxe?

Tabulka 6 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Na jakém stupni ZŠ učíte?

Tabulka 7 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Myslíte si, že jste byli v rámci Vašeho vysokoškolského studia dostatečně připraveni na řešení a prevenci šikany?

Tabulka 8 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Účastnil(a) jste se někdy odborného vzdělávacího semináře/kurzu, který byl zaměřen na řešení a prevenci šikany?

Tabulka 9 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Jaké máte možnosti dalšího vzdělávání ohledně problematiky šikany na Vaší škole?

Tabulka 10 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Má Vaše škola vypracovaný metodický pokyn k řešení šikany?

Tabulka 11 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Seznámil(a) jste se s Vaším metodickým pokynem k řešení šikany?

Tabulka 12 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Setkal(a) jste se osobně při své práci se šikanou?

Tabulka 13 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Jaký postup byste zvolil(a) při objevení šikany ve třídě?

Tabulka 14 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Jak často s dětmi mluvíte o šikaně?

Tabulka 15 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Myslíte si, že žáci Vaší třídy chápou plně význam výrazu šikana?

Tabulka 16 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Jaký je podle Vás důvod k šikanování mezi dětmi?

Tabulka 17 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Je na Vaší škole nějaký certifikovaný preventivní program zaměřený na rizikové chování dětí?

Tabulka 18 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Pokud ANO, napište název programu.

Tabulka 19 Pracovníci školy 1

Tabulka 20 Pracovníci školy 2

Seznam grafů

Graf č.1 - Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Jaké je vaše pohlaví?

Graf č.2 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Graf č.3 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Jaké bylo/je zaměření vašeho studia?

Graf č.4 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Délka vaší praxe?

Graf č.5 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Na jakém stupni ZŠ učíte?

Graf č.6 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Myslíte si, že jste byli v rámci Vašeho vysokoškolského studia dostatečně připraveni na řešení a prevenci šikany?

Graf č.7 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Účastnil(a) jste se někdy odborného vzdělávacího semináře/kurzu, který byl zaměřen na řešení a prevenci šikany?

Graf č.8 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Jaké máte možnosti dalšího vzdělávání ohledně problematiky šikany na Vaší škole?

Graf č.9 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Má Vaše škola vypracovaný metodický pokyn k řešení šikany?

Graf č.10 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Seznámil(a) jste se s Vaším metodickým pokynem k řešení šikany?

Graf č.13 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Jak často s dětmi mluvíte o šikaně?

Graf č.14 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Myslíte si, že žáci Vaší třídy chápou plně význam výrazu šikana?

Graf č.15 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Jaký je podle Vás důvod k šikanování mezi dětmi?

Graf č.16 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Je na Vaší škole nějaký certifikovaný preventivní program zaměřený na rizikové chování dětí?

Graf č.17 Zpracování odpovědí dotazovaných na otázku: Pokud ANO, napište název programu.

